

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy
České republiky v roce 2009

České priority pro Evropu

Díl II.

Vzdělávání v roce 2009 v tématech

České priority pro Evropu

Díl II. Vzdělávání v roce 2009 v tématech

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2009

Zpracovatel: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

Editor: Ústav pro informace ve vzdělávání

© MŠMT, Praha 2010

ISBN 978-80-211-0606-2

Úvod	5
Seznam zkratk	7
1 Priority českého předsednictví v Radě EU	9
1.1 Úvod	10
1.2 Globální ekonomická krize udává agendu	10
1.2.1 Priorita první: plán vývoje evropské spolupráce ve vzdělávání na dalších 11 let ..	10
1.2.2 Priorita druhá: partnerství škol a zaměstnavatelů má zelenou	11
1.2.3 Priorita třetí: vysokoškolské vzdělávání a Boloňský proces	11
1.3 Další témata a akce českého předsednictví v ČR	12
1.3.1 Další témata českého předsednictví: kreativita a odborné vzdělávání	12
1.3.2 Akce českého předsednictví v České republice	12
2 Přijetí strategického rámce pro evropskou spolupráci ve vzdělávání a odborné přípravě pro období do roku 2020	13
2.1 Návaznost na předcházející aktivity	14
2.2 Vize a cíle ET 2020	14
2.2.1 Čtyři pilíře ET 2020	15
2.2.2 Evropské referenční úrovně (benchmarky)	16
2.2.3 Metody a formy spolupráce pro dosažení přijatých cílů	17
2.2.4 Priority pro období 2009–2011	18
2.3 Reflexe strategického rámce ET 2020 v nové celoevropské strategii – Evropa 2020	19
2.3.1 Shrnutí – implementace strategického rámce v současných podmínkách	19
3 Posílení a rozvoj partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zaměstnavateli	21
3.1 Příprava tématu pro předsednictví	22
3.1.1 Neformální jednání ministrů odpovědných za vzdělávání v Praze, 22.–23. března 2009	23
3.1.2 Konference o partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zaměstnavateli v kontextu celoživotního učení – Praha, 6.–7. dubna 2009	23
3.1.3 Sdělení Evropské komise: „Nové partnerství pro modernizaci univerzit: Fórum EU pro dialog mezi univerzitami a podniky“	24
3.2 Závěry Rady ministrů o posílení partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zaměstnavateli	24
3.3 Partnerství v kontextu rozvoje podnikatelského myšlení	26
3.3.1 Návaznost na české předsednictví	27
4 Modernizace vysokoškolského vzdělávání v kontextu Boloňského procesu a souvisejících evropských aktivit	29
4.1 Úvod	30
4.2 Konference ministrů v Lovani/Louvain-la-Neuve a její důsledky pro vývoj Boloňského procesu	30
4.2.1 Prioritní oblasti pro období 2010–2020	31
4.2.2 Zprávy připravené pro zasedání ministrů, registr kvality	32
4.3 Boloňské politické fórum	34
4.4 Další aktivity v rámci Evropské unie	34
4.4.1 Mobilita	35
4.4.2 Spolupráce mezi vysokými školami a podniky	35
4.4.3 Transparentnost výkonu ve vysokoškolském vzdělávání	36
4.5 Vybrané aktivity realizované v České republice	36
4.5.1 Projekt Boloňští experti (Bologna Experts)	36
4.5.2 Setkání vrchních ředitelů pro vysokoškolské vzdělávání a prezidentů konferencí rektorů, Praha 8.–9. června 2009	37
Použitá literatura a odkazy	38

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vydává již potřinácté *Výroční zprávu o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky*. Pro zprávu za rok 2009 byl zvolen název **České priority pro Evropu**, který odráží významnou událost: české předsednictví Radě Evropské Unie v prvním pololetí roku 2009.

Cílem výroční zprávy je informovat o stavu a základních vývojových trendech vzdělávací soustavy České republiky v příslušném roce. Zpráva je na základě § 10 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), předkládána pro informaci vládě České republiky. Zpráva je zpracována tak, aby nabídla informace i dalším uživatelům: tvůrcům a realizátorům vzdělávací politiky, orgánům státní správy a samosprávy, zřizovatelům škol a školám, odborné pedagogické i širší veřejnosti.

Stejně jako v předchozích letech je výroční zpráva rozdělena na dva díly. *Díl I. Vzdělávání v roce 2009 v datech* popisuje stav vzdělávací soustavy na základě kvantitativních ukazatelů a umožňuje i pohled na vývoj vzdělávací soustavy za poslední čtyři roky. Na vzdělávací soustavu pohlíží komplexně: uvádí údaje nejen o regionálním školství, ale také základní údaje a informace o školství vysokém, o financování školství, pracovních ve školství a o situaci absolventů škol na trhu práce. První kapitoly tohoto dílu přinášejí rovněž shrnutí hlavních změn, které ovlivnily v roce 2009 vzdělávací soustavu, a blíže seznamují se změnami v organizačním a legislativním základu vzdělávací soustavy vážícími se k roku 2009.

Díl II. Vzdělávání v roce 2009 v tématech je, jak napovídá název výroční zprávy, zaměřen na priority předsednictví České republiky Radě Evropské Unie na poli vzdělávání. Hlavní prioritou ministerstva bylo přijetí strategického rámce pro evropskou spolupráci ve vzdělávání a odborné přípravě pro období do roku 2020. Jde o velmi důležitou agendu, kdy si členské státy vytyčují hlavní strategické cíle, priority a principy spolupráce na dalších téměř 11 let. Dále byla pozornost českého předsednictví zaměřena na posílení a rozvoj partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zaměstnavateli a na modernizaci vysokoškolského vzdělávání v kontextu Boloňského procesu a souvisejících evropských aktivit. Druhý díl výroční zprávy se podrobně věnuje všem třem výše zmíněným prioritám.

Na přípravě a vydání výroční zprávy se podílel široký tým autorů a recenzentů z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a jeho přímo řízených organizací. Koordinací prací byl pověřen Ústav pro informace ve vzdělávání, který vedle významného podílu autorského provedl i redakční a grafickou úpravu celého textu.

Výroční zpráva je dostupná jak v tištěné podobě ve dvou samostatných svazcích, tak v podobě elektronické na internetových stránkách ministerstva www.msmt.cz a na portálu info.edu.cz.

Ústav pro informace ve vzdělávání jako editor *Výroční zprávy o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2009* uvítá veškeré připomínky či náměty, které pomohou zkvalitnit zpracování výročních zpráv v dalších letech.

Kontaktní údaje:

Ústav pro informace ve vzdělávání

Senovážné náměstí 26

110 06 Praha 1

E-mail: info@uiv.cz

Tel.: 224 398 111

Fax: 224 237 596

Seznam zkratk

Cedefop	Evropské středisko pro rozvoj odborného vzdělávání (European Centre for the Development of Vocational Training)
ČR	Česká republika
ČŠI	Česká školní inspekce
ECTS	Kreditní systém (European Credit Transfer System)
ECVET	Evropský systém kreditů pro odborné vzdělávání a přípravu (European Credit System for Vocational Education and Training)
EK	Evropská komise
EP	Evropský parlament
ESU	Evropská unie studentských svazů (European Students' Union)
EU	Evropská unie
EUA	Evropská asociace univerzit (European University Association)
EHEA	Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (European Higher Education Area)
EHP	Evropský hospodářský prostor
EQAR	Evropský registr pro zabezpečení kvality (The European Quality Assurance Register for Higher Education)
EQF	Evropský rámec kvalifikací
QF-EHEA	Kvalifikační rámec pro Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (Qualifications Framework the European Higher Education Area)
ET 2020	Education and Training 2020
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NÚOV	Národní ústav odborného vzdělávání
OMC	Otevřená metoda koordinace (Open method of coordination)
Rada EU	Rada Evropské unie
RE	Rada Evropy
ÚIV	Ústav pro informace ve vzdělávání
UNESCO	Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

1

Vzdělávání v roce 2009 v tématech

**Priority českého
předsednictví v Radě EU**

1.1 ÚVOD

Rok 2009 byl pro Českou republiku důležitým mezníkem z hlediska našeho aktivního zapojení do evropské integrace. Tento rok se nesl v duchu prvního českého předsednictví v Radě Evropské unie (dále Rada EU), na které se naše země připravovala několik let. Ať už budeme české předsednictví hodnotit vpravdě kritickým pohledem, nebo se zaměříme na úspěchy a pozitivní výsledky – a těch nebylo právě málo – pro Českou republiku a její politiky a úředníky to byla ojedinělá a nerosovatelná zkušenost, která měla své přínosy, ale i své problémy.

Možnosti dosažení výsledků v jednotlivých agendách se také velmi lišily podle situace v oblastech působnosti jednotlivých resortů a souvisejících formací Rady EU. Představitelé České republiky by si jistě také přáli převzít vedení Evropy v mnohem klidnějším období. Ujímal se jej totiž v době vrcholící ekonomické krize, která měla zcela samozřejmě dopad nejen na socioekonomický vývoj v Evropě, ale i na oblast vzdělávání a odborné přípravy. Právě zde čekala na Českou republiku celá řada úkolů, které se týkaly vedení Rady ministrů Evropské unie (EU), předsedání souvisejícím skupinám, hledání kompromisů v často protichůdných pozicích jednotlivých členských zemí, vyjednávání s ostatními evropskými institucemi a jinými aktéry, ale i logistického zvládnutí akcí, které byly pořádány na území ČR.

Jak se tedy Česká republika zhostila úkolů českého předsednictví v Radě EU v oblasti vzdělávání a odborné přípravy? Následující kapitoly, členěné podle jednotlivých prioritních oblastí, by měly na tuto otázku alespoň zčásti odpovědět. Soustředí se zejména na objektivní ukazatele, tedy projednávanou agendu, dokumenty a pořádané akce, a v tomto zorném úhlu přibližují jak obecný kontext příslušné předsednické agendy a naplňování jejích priorit, tak průběh jednotlivých akcí uspořádaných v ČR i v Bruselu.

1.2 Globální ekonomická krize udává agendu

Již debaty na první akci českého předsednictví – setkání Skupiny pro oblast evropské spolupráce ve vzdělávání, konaném na nejvyšší úrovni před oficiálním zahájením předsednictví (15. a 16. prosince 2008) – byly silně ovlivněny prohlubující se krizí. Hospodářská krize se stala též hlavním tématem diskusí ministrů odpovědných za oblast vzdělávání na jejich formálních či neformálních setkáních v rámci českého předsednictví.

Nejdříve se ministři všech států EU setkali 16. února na zasedání Rady EU pro vzdělávání v Bruselu, kde schválili tzv. klíčová sdělení (*Key messages*). Tato sdělení se tradičně předávají nejvyšším představitelům členských zemí, aby se před jarní Evropskou radou seznámili s cíli pro nadcházející období. Ministři pro vzdělávání se zde shodli, že vzdělávací systémy musí reagovat na požadavky trhu práce, poskytovat základní dovednosti a klíčové kompetence nutné pro osobní i profesní naplnění všech jednotlivců a musí být otevřeny spolu-

práci se zaměstnavateli a ostatními zúčastněnými. Evropská rada v návaznosti na tato sdělení v závěrech z 20. března 2009 vyzdvihla roli partnerství v oblasti podnikání, výzkumu, vzdělávání a odborné přípravy, dále vyzvala k posílení a zlepšení kvality investic do výzkumu a vzdělávání a v neposlední řadě konstatovala, že pro obnovu Evropy má zásadní význam strategický rámec pro evropskou spolupráci v oblasti vzdělávání a odborné přípravy.

Hospodářská krize a nutnost najít adekvátní nástroje pro oblast vzdělávání a odborné přípravy pak předurčily i téma části neformálního jednání ministrů odpovědných za vzdělávání konaného v Praze ve dnech 22. a 23. března 2009. Zde se ministři členských zemí EU, zemí Evropského hospodářského prostoru (EHP) a kandidátských zemí shodli na osmi klíčových bodech pro ekonomickou obnovu Evropy. Klíčové body byly posléze zformulovány v *Komuniké českého předsednictví*:

1. Efektivní využívání stávajících finančních zdrojů a udržení stávající úrovně investic do vzdělávání či jejich zvýšení
2. Důraz na dovednosti a klíčové kompetence s ohledem na posílení zaměstnatelnosti
3. Posílení podnikatelského myšlení, podpora kreativity a inovací
4. Rozvoj dialogu a spolupráce s partnery, zejména se zaměstnavateli a s podniky
5. Posílení role vzdělávání v rámci znalostního trojúhelníku (vzdělávání, inovace, výzkum)
6. Podpora celoživotního učení a podpora dalšího vzdělávání
7. Podpora sociální soudržnosti, aktivního občanství a smyslu pro společenskou odpovědnost
8. Rozvoj evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě

1.2.1 Priorita první: plán vývoje evropské spolupráce ve vzdělávání na dalších 11 let

Ještě před vypuknutím hospodářské krize si Česká republika zvolila několik priorit v oblasti vzdělávání a odborné přípravy, kterými se chtěla v průběhu předsednictví zabývat. Jako první prioritu si stanovila téma evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy pro další desetiletí. Začátkem devadesátých let byl totiž schválen pracovní program „Vzdělávání a odborná příprava 2010“, který pro období do roku 2010 definoval cíle, priority a způsob spolupráce v dané oblasti na evropské úrovni. Protože se blížil závěr období platnosti tohoto plánu, začaly členské státy ještě za předcházejících předsednictví diskutovat o pokračování evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě po roce 2010. ČR navázala na probíhající diskusi a jako svou první předsednickou prioritu si vytkla nastínit novou vizi, cíle, principy a priority vzdělávací politiky EU do roku 2020.

Hlavním důvodem, proč české předsednictví kladlo důraz na přijetí této vize ještě před definováním samotné „postlisabonské“ strategie, byla výzva reago-

vat co nejrychleji na hospodářskou krizi, ukázat směr, jakým může vzdělávání přispět k budoucímu socioekonomickému růstu, a v neposlední řadě snaha se interně, tedy v rámci politiky vzdělávání, připravit na diskuse o budoucím směřování nové celoevropské strategie.

Jak jsme již zdůraznili, Česká republika po celou dobu kladla důraz na to, aby výsledná podoba strategického rámce odpovídala skutečnému konsenzu mezi členskými státy. Ty se tak mohou ztotožnit s přijatými závěry a včlenit očekávané cíle do národních strategií a dokumentů. Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě, který byl ministrem sedmadvacítky přijat na zasedání Rady ministrů v Bruselu 12. května 2009, navazuje tedy na předcházející pracovní program pro vzdělávání a odbornou přípravu, čemuž odpovídá i jeho zkratka ET 2020 (*Education and Training 2020*). Vedle vize rozvoje vzdělávání v Evropě do roku 2020 vyjmenovává celkem čtyři strategické cíle, jež odpovídají komplexnímu zaměření na celoživotní učení (ať již formální, neformální či informální). Zřejmě nejživější byla debata o tzv. evropských referenčních ukazatelích (*European benchmarks*). Jde o cílové hodnoty průměrných výsledků, kterých by ve společných prioritních oblastech měly členské země dosáhnout do roku 2020.

Rámec dále také pracuje s principy evropské spolupráce, respektive se základními pravidly a procesy, jako jsou definování otevřené metody koordinace (OMC), propojení s Kodaňským procesem v odborném vzdělávání a s Boloňským procesem ve vysokém školství, zdůraznění vazby na ostatní oblasti politiky (zejména výzkum, zaměstnanost atd.), nutnost spolupráce s mezinárodními organizacemi a třetími zeměmi. Důraz na flexibilitu načrtnutých cílů a nutnost získávání konkrétních výsledků se zrcadlí v rozdělení celého období do střednědobých cyklů, pro něž ministři schvalují prioritní oblasti, na které by se chtěli v rámci zhruba tříletého období soustředit.

České předsednictví tak splnilo tento svůj velký úkol a našlo obecný konsensus o způsobu a prioritách další spolupráce až do roku 2020. Je však na dalších předsednictvích a Evropské komisi, jak se bude daný strategický rámec implementovat v nastávající dekádě.

1.2.2 Priorita druhá: partnerství škol a zaměstnavatelů má zelenou

Obdobně jako v případě první priority se vyvíjely aktivity i u priority druhé, zaměřující se na posílení spolupráce a partnerství vzdělávacích institucí a zaměstnavatelů. I toto téma se dostalo do popředí v souvislosti s aktuální situací v Evropě a přístup členských zemí k této problematice byl velmi konstruktivní. Spolu s výše uvedeným strategickým rámcem se téma partnerství stalo hlavním motivem předsednických akcí a projednávaných dokumentů. Poprvé dostali ministři všech členských států EU možnost vyjádřit se k tomuto tématu na neformálním jednání ministrů v Praze 22. a 23. března. V návaznosti

na prezentaci prezidenta AB Volvo a generálního ředitele Volvo Group Leifa Johanssona ministři vyzdvihli různé pozitivní přínosy fungující spolupráce škol a zaměstnavatelů. Řada z nich uvedla i příklady dobré praxe rozvíjené na národní úrovni.

Detailně se o otázce partnerství diskutovalo na konferenci v Praze, kam se 6. a 7. dubna sjeli zástupci ministerstev, sociálních partnerů a vzdělávacích institucí ze všech členských zemí EU. Mezi hlavní témata diskuse náležely otázky přetrvávajících překážek v efektivní spolupráci, otázky motivačních aspektů, rozvoj dovedností pro 21. století, podpora podnikatelského myšlení či uznávání kvalifikací. Výsledky těchto debat byly českým předsednictvím zpracovány a na Radě ministrů 12. května v Bruselu byly posléze schváleny závěry Rady k podpoře partnerství vzdělávacích institucí a sociálních partnerů, zejména zaměstnavatelů. Vedle definice všech oblastí spolupráce tyto závěry zahrnují výzvy všem členským zemím a také Evropské komisi. Jejich naplnění by mělo podpořit spolupráci obou partnerů na regionální, národní i evropské úrovni.

1.2.3 Priorita třetí: vysokoškolské vzdělávání a Boloňský proces

Na konferenci v Lovani a Louvain-la-Neuve ve dnech 28. a 29. dubna 2009 byla úspěšně prosazena i třetí priorita českého předsednictví, a to budoucnost Boloňského procesu po roce 2010. Diskuse ministrů, kteří se hlásí k cílům Boloňského procesu, se zaměřila zejména na možnosti dosahování špičkových výsledků ve všech činnostech vysokých škol (ať již jde o výuku, výzkum a vývoj či inovace, služby regionálnímu rozvoji nebo podporu celoživotního učení) a s tím spojenou diverzifikaci poslání jednotlivých vysokých škol, spravedlivý přístup ke studiu, celoživotní učení, zaměstnatelnost absolventů v dlouhodobém horizontu, důraz na propojení vzdělávání, výzkumu, vývoje a inovací, mobilitu a otevřenost Evropy vůči ostatním kontinentům.

V závěru setkání bylo přijato komuniké, které definuje budoucí směr Boloňského procesu do roku 2020. V tomto komuniké si ministři stanovili odvážný cíl – do roku 2020 by 20 % absolventů v rámci celého evropského prostoru, tedy skupiny zemí účastnících se Boloňského procesu, mělo mít vysokoškolské vzdělání a zkušenost s pobytem na zahraniční vysoké škole či s praktickou stáží v cizině.

Mezi mimoevropskými zeměmi vyvolalo pozornost první Boloňské politické fórum (*Bologna Policy Forum*), které se konalo 29. dubna 2009 a na němž se sešli ministři členských zemí Boloňského procesu s partnery z mimoevropských zemí (Austrálie, Brazílie, Kanada, Čína, Egypt, Etiopie, Izrael, Japonsko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Mexiko, Maroko, Nový Zéland, Tunísie a USA). Nejžádanějšími oblastmi spolupráce byly uznávání vzdělání a jeho částí, rámce kvalifikací – evropský rámec i implementace rámců národních, systémy a metody zabezpečení kvality, mobilita akademických pracovníků, studentů a výzkumníků.

1.3 Další témata a akce českého předsednictví v ČR

1.3.1 Další témata českého předsednictví: kreativita a odborné vzdělávání

Vedle nejdůležitějších priorit českého předsednictví byla pozornost věnována i dalším tématům. Rok 2009 byl vyhlášen *Evropským rokem kreativity a inovací*, což se projevilo i v důrazu na tyto dva aspekty ve většině projednávaných dokumentů. V Praze se na počátku ledna uskutečnila zahajovací konference obohacená účastí řady osobností proslulých svým smyslem pro inovace a tvořivým duchem.

V květnu se pak Rada, Evropský parlament a Evropská komise shodly na dvou doporučeních, jež jsou zásadní pro budoucí rozvoj odborného vzdělávání v Evropě: *Evropský systém kreditů pro odborné vzdělávání* a *Evropský rámec pro zajištění kvality v odborném vzdělávání*. Hlavní díl práce na těchto dokumentech odvedlo již francouzské předsednictví, české se proto mohlo věnovat otázce zahájení implementace obou iniciativ, a to na konferenci uspořádané 20. května 2009 v Praze.

1.3.2 Akce českého předsednictví v České republice

Na území Prahy se v průběhu zmíněných 181 dní uskutečnilo více než 15 akcí uvedených na oficiálním seznamu

českého předsednictví v oblasti vzdělávání a odborné přípravy. Na nejvyšší úrovni proběhlo neformální jednání ministrů odpovědných za vzdělávání ze zemí EU, EHP a kandidátských zemí, dále čtyři tematicky zaměřené konference, tři setkání vrchních ředitelů (pro oblast vysokého školství, odborného vzdělávání a evropské spolupráce ve vzdělávání), dále proběhlo několik jednání na pracovní úrovni. Kromě vlastních oficiálních jednání ministerstvo také podpořilo celou řadu dalších odborných a kulturních doprovodných akcí.

Některé dopady závěrů aktivit českého předsednictví se projeví teprve v dlouhodobém horizontu, nicméně podle okamžitých ohlasů i dostupných údajů je zřejmé, že čeští vyjednavací výrazně posunuli kupředu agendu, která (jako jedna z mála zbývajících) představuje na půdě EU oblast plně v gesci členských států, tedy s velmi omezenými pravomocemi evropských institucí. Lze rovněž konstatovat, že všechny plánované dokumenty byly bez větších problémů přijaty, tři priority stanovené pro české předsednictví byly naplněny, všechny plánované akce proběhly a poskytly cenné informace a výstupy. České předsednictví také pružně reagovalo na socioekonomickou situaci v Evropě a okamžitě upravilo agendu tak, aby oblast vzdělávání a odborné přípravy mohla doprovázet protikrizová opatření, případně aby v budoucnu pomohla obdobným situacím předcházet.

Vzdělávání v roce 2009 v tématech

**Přijetí strategického
rámce pro evropskou
spolupráci ve vzdělávání
a odborné přípravě
pro období do roku 2020**

Stěžejní aktivitou českého předsednictví v Radě Evropské unie v oblasti vzdělávání a odborné přípravy bylo přijetí komplexního rámce, jenž by zastřešoval veškeré probíhající aktivity v oblasti vzdělávání a odborné přípravy v EU a současně stanovoval vizi a cíle této spolupráce pro nadcházející desetiletí. Hlavním důvodem, proč české předsednictví kladlo důraz na přijetí této vize ještě před definováním samotné „postlisabonské“ strategie (nyní tedy strategie Evropa 2020), byla výzva reagovat co nejrychleji na dopady hospodářské krize, ukázat směr, jakým může vzdělávání přispět k budoucímu socioekonomickému růstu, a v neposlední řadě snaha se interně, tedy v rámci politiky vzdělávání, připravit na diskuse o budoucím směřování celoevropské strategie a zajistit tak adekvátní zohlednění této důležité oblasti mezi ostatními politikami. Hlavním předpokladem pro diskuse bylo očekávání, že vzdělávání společně s výzkumem a vývojem a inovacemi posílí svou pozici v rámci nové celoevropské strategie a stanou se skutečnými pilíři pro zajištění socio-ekonomického vývoje Evropy pro další desetiletí.

Práce na novém strategickém rámci vycházela z pracovního programu „Vzdělávání a odborná příprava 2010“, který byl schválen pro období do roku 2010 a definoval cíle, priority a způsob spolupráce v dané oblasti na evropské úrovni. Protože se období platnosti tohoto pracovního programu blížilo k závěru, začaly se členské státy již během finského předsednictví zaměřovat na vývoj vzdělávacích politik po roce 2010. Diskuse o pokračování evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě po roce 2010 zintenzívnily během slovenského (1. pololetí 2008) a francouzského (2. pololetí 2008) předsednictví. Česká republika tak navázala na probíhající diskusi a jako svou první předsednickou prioritu si určila právě vymezení, definování nové vize, cílů, principů a priorit vzdělávací politiky EU do roku 2020.

Klíčovým úkolem pro české předsednictví bylo pečlivé sledování pozic jednotlivých členských států a institucí EU a nalezení vhodného kompromisu tak, aby výsledná podoba strategického rámce odpovídala skutečnému konsenzu zejména mezi členskými státy. Jen tímto přístupem bylo možné dosáhnout toho, aby se všechny země ztotožnily s přijatými závěry a včlenily očekávané cíle do národních strategií a dokumentů. Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě tím mohl být přijat ministry odpovědnými za vzdělávání v sedmadvaceti členských zemích EU na zasedání Rady ministrů v Bruselu 12. května 2009.

2.1 Návaznost na předcházející aktivity

Jak již bylo řečeno výše, navazuje nový strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě na předcházející pracovní program pro vzdělávání a odbornou přípravu (*Education and Training 2010*), čemuž odpovídá i jeho zkratka ET 2020 (tedy *Education and Training 2020*). Základním východiskem byly prů-

běžné evaluace pokroku při naplňování cílů stanovených v tomto prvním pracovním programu, přičemž stejně jako tomu bylo u samotné lisabonské strategie, řada cílových hodnot zůstala jen na papíře. Mezi hlavní sledované hodnoty, které byly určeny jako společné evropské cíle, náležely níže uvedené cíle:

- počet dospělých účastníků se celoživotního učení – cílové úrovně 12,5% však dosaženo nebylo, jen několik zemí se pohybovalo výše nad touto hodnotou (např. Švédsko, Dánsko, Finsko, Velká Británie, Nizozemsko), většina nově přistoupivších zemí však dosahovala hodnot hluboce pod touto úrovní;
- snížení počtu předčasných odchodů ze škol – cíle snížit počet osob, které předčasně opouští vzdělávací systém, pod 10 % rovněž dosaženo nebylo, zde však naopak nejlepší hodnoty vykazovalo Polsko, Slovinsko, Slovensko a Česká republika;
- počet osob s dokončeným vyšším sekundárním vzděláním – cíl byl stanoven na 85 % a platí pro něj obdobné výsledky jako u předčasných odchodů ze škol – cílové hodnoty dosaženo nebylo, přičemž nejlepších hodnot opět dosahovala čtveřice výše uvedených zemí;
- snížení počtu žáků s problémy se čtenářskou gramotností – ani zde nedošlo k významnému zlepšení, přičemž jednoznačně nejlepších výsledků dosahovalo Finsko, Irsko, Švédsko a Nizozemsko;
- zvýšení počtu absolventů s vysokoškolským diplomem v oblasti matematiky a přírodních věd – tento cíl byl sice dle stanovené hodnoty dosažen již v polovině sledovaného období, nicméně evidentně vzhledem k jeho neadekvátnímu nastavení byl relativní úspěch v jeho dosažení v rozporu s obecnými požadavky zaměstnavatelů, kteří zmiňovali (a zmiňují) přetrvávající nedostatek absolventů právě těchto oborů.

S vědomím těchto neuspokojivých výsledků,¹ které byly doplněny ještě dalšími výzkumy a analýzami, se tedy země EU pustily do definování nové vzdělávací strategie, která by zůstala adekvátně ambiciózní, nicméně i realistická a koherentní, tak aby se po deseti letech nedošlo k obdobnému závěru.

2.2 Vize a cíle ET 2020

Na prvním místě strategického rámce ET 2020 je vize, kam by se měla evropská spolupráce v nadcházejícím období ubírat a jakých cílů by měla dosáhnout. Hlavním předpokladem je zaměření se na přínosy této spolupráce jak pro jednotlivce, tak pro společnost jako celek, a to prostřednictvím dalšího rozvoje systémů vzdělávání a odborné přípravy. Ministři zemí EU se tak shodli na následujícím:

¹ *Detailní přehled je obsažen v publikaci Evropské komise o pokroku při dosahování cílů v oblasti vzdělávání a odborné přípravy v rámci Lisabonské strategie, odkud jsou rovněž informace čerpány. Publikace je dostupná na: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1951_en.htm*

V období do roku 2020 by hlavním cílem evropské spolupráce měla být podpora dalšího rozvoje systémů vzdělávání a odborné přípravy v členských státech, jejichž cílem je zajistit: a) osobní, sociální a profesní seberealizaci všech občanů; b) udržitelnou hospodářskou prosperitu a zaměstnatelnost a současně prosazovat demokratické hodnoty, sociální soudržnost, aktivní občanství a mezikulturní dialog.

Vedle této vize jsou však zdůrazňovány dva hlavní aspekty:

Zprvém, v současném globalizovaném světě je nutné na cíle v rámci EU nahlížet vždy v celosvětovém kontextu. Proto i nový strategický rámec zdůrazňuje potřebu otevřenosti vůči třetím zemím jako nezbytnou podmínku globálního rozvoje a prosperity. V tomto smyslu je zdůrazňován aspekt excelence a atraktivity evropských vzdělávacích institucí i systémů jako celku, přičemž klíčovým aspektem v tomto směru je rozvoj mobility a využívání příslušných evropských programů (Erasmus Mundus, Tempus, atd.).

Zadruhé, strategický rámec ET 2020 zastřešuje všechny úrovně a formy vzdělávání v jednom celku – tj. z hlediska celoživotního učení zahrnuje učení ve všech prostředích, ať již jde o formální, neformální a informální učení, a na všech úrovních od vzdělávání v raném věku a ve školách až po vysokoškolské vzdělávání, odborné vzdělávání a přípravu a vzdělávání dospělých.

2.2.1 Čtyři pilíře ET 2020

Z hlediska jednotlivých strategických cílů strategický rámec ET 2020 rovněž vychází z předcházejícího pracovního programu (ET 2010), který byl postaven na třech strategických cílech (kvalita, otevřenost, rovný přístup), nicméně již nepokračuje do rozpracování směrem ke 13 dílčím cílům, jak tomu bylo v minulosti. Naopak vyzdvihuje klíčový pilíř evropské spolupráce, kterým je realizace celoživotního učení a rozvoj mobility. Právě v těchto oblastech má evropská spolupráce neodmyslitelnou přidanou hodnotu, kterou různými nástroji a iniciativami dále rozvíjí. Současně však nově doplňuje hlavní tři principy definované v předchozím období o důraz na rozvoj kreativity, inovací, podnikatelského myšlení a partnerství mezi vzdělávacími institucemi a především odběratelskou/aplikační sférou. Právě tato témata se začala stále častěji diskutovat na evropské i národní úrovni v souvislosti s celoevropskými socio-ekonomickými cíli.

Jak již bylo řečeno výše, strategický rámec ET 2020 je postaven na čtyřech strategických cílech, přičemž právě první z nich je oním nosným pilířem evropské spolupráce:

➤ **Strategický cíl č. 1: Realizovat celoživotní učení a mobilitu v učení**

Důraz je kladen na:

- potřebu pravidelně aktualizovat a rozvíjet dovednosti v souladu s měnícími se ekonomickými a sociálními souvislostmi a nutností podpory zaměstnatelnosti;

- celoživotní přístup k učení a systémům vzdělávání a odborné přípravy, jež zohledňují všechny aspekty života, lépe reagují na změnu a jsou otevřenější okolnímu světu;
- realizaci soudržných a komplexních strategií celoživotního učení;
- rozvoj vnitrostátních rámců kvalifikací založených na relevantních výsledcích vzdělávání a jejich propojení s evropským rámcem kvalifikací;
- zavedení flexibilnějších výukových přístupů, včetně lepšího zajištění přechodu mezi jednotlivými oblastmi vzdělávání a odborné přípravy;
- větší otevřenost vůči neformálnímu a informálnímu učení a zvýšená transparentnost a uznávání výsledků vzdělávání;
- podporu vzdělávání dospělých;
- zvýšení kvality poradenských systémů;
- atraktivitu vzdělávání – učinit učení obecně přitažlivějším, mimo jiné zaváděním nových forem učení a využíváním nových výukových a studijních technologií;
- podpora mobility studujících, vyučujících a školitelů pedagogů, jež by měla být postupně rozšiřována tak, aby období studia strávené v zahraničí – v evropských i jiných zemích – již nebylo výjimkou, nýbrž pravidlem.

➤ **Strategický cíl č. 2: Zlepšit kvalitu a efektivitu vzdělávání a odborné přípravy**

Důraz je kladen na:

- význam kvality, efektivnosti a spravedlivosti systémů vzdělávání a odborné přípravy pro úspěch Evropy a pro posílení zaměstnatelnosti;
- zajištění získání klíčových kompetencí všem osobám;
- rozvoj špičkové úrovně a atraktivity na všech úrovních vzdělávání a odborné přípravy;
- zvýšení úrovně základních dovedností, jako je schopnost psát, číst a počítat;
- zvýšení atraktivity matematiky, přírodních věd a technologií;
- posílení jazykových znalostí;
- náležité počáteční vzdělávání učitelů a zajištění možnosti trvalého profesního rozvoje vyučujícím a školitelům;
- ztraktivnění povolání učitele a snahu učinit z něho atraktivní volbu z hlediska kariéry;
- řízení a vedení institucí v oblasti vzdělávání a odborné přípravy;
- rozvoj účinných systémů pro zajištění kvality;
- efektivní a udržitelné využívání zdrojů – veřejných a soukromých;
- prosazování fakticky podložené politiky a postupů v oblasti vzdělávání a odborné přípravy.

➤ **Strategický cíl č. 3: Podporovat spravedlivost, sociální soudržnost a aktivní občanství**

Důraz je kladen na:

- umožnění všem občanům bez ohledu na jejich osobní, sociální či ekonomickou situaci získávat, aktualizovat

a rozvíjet v průběhu celého života specifické pracovní dovednosti a klíčové kompetence nezbytné k jejich zaměstnatelnosti;

- podporu aktivního občanství a mezikulturního dialogu;
 - vysoce kvalitního vzdělávání v raném věku;
 - cíle systémů vzdělávání a odborné přípravy zajišťující, aby všichni studující, a to i žáci ze znevýhodněného prostředí, žáci se zvláštními potřebami a migranti, dokončili školní docházku, popřípadě prostřednictvím tzv. vzdělávání „druhé šance“ a více individuálního přístupu ke vzdělávání;
 - prosazování mezikulturních kompetencí, demokratických hodnot a respektování základních práv a životního prostředí, jakož i boj proti všem formám diskriminace
- **Strategický cíl č. 4: Zlepšit kreativitu a inovace, včetně podnikatelských schopností, na všech úrovních vzdělávání a odborné přípravy**

Důraz je kladen na:

- kreativitu jako zdroj seberealizace a současně i inovací, jež jsou pokládány za jednu z klíčových hnacích sil udržitelného hospodářského rozvoje;
- významnou roli kreativity a inovací pro rozvoj podnikání a pro konkurenceschopnost Evropy v mezinárodním měřítku;
- osvojení klíčových průřezových kompetencí, jako jsou kompetence v oblasti digitálních technologií, schopnost se učit, smysl pro iniciativu a podnikání a kulturní povědomí;
- zajištění plně funkčního znalostního trojúhelníku: vzdělávání – výzkum – inovace;
- partnerství mezi světem podnikání a různými sektory a úrovněmi vzdělávání, odborné přípravy a výzkumu;
- podporu širšího vzdělávacího společenství, do kterého budou zapojeni zástupci občanské společnosti a další zainteresované strany, a to v zájmu vytvoření atmosféry podporující kreativitu a lepší sladování profesionálních a sociálních potřeb a osobní spokojenosti jednotlivců.

2.2.2 Evropské referenční úrovně (benchmarky)

Zřejmě nejvíce diskutovanými tématy v Evropské unii napříč jednotlivými politikami jsou takzvané *referenční úrovně evropských průměrných výsledků*, které jsou nejčastěji zmiňovány jako *evropské benchmarky*. Jde o cílové hodnoty, kterých by Evropská unie jako celek chtěla dosáhnout v určitém období. Jak již název napovídá, jedná se o průměrné hodnoty v rámci Evropské unie – předpokládá se tudíž, že výsledky jednotlivých zemí se budou lišit dle národních specifik, přičemž každý stát přispěje na základě svých národních podmínek a predispozic k naplnění přijatého cíle EU.

Je přirozené, že snaha o zúžení celkové strategie EU pro určitou politickou oblast vyvolává negativní ohlas opírající se o argumenty přílišného zjednodušování, nezohledňování kvalitativních, ale spíše jen kvantitativ-

ních aspektů, či v neposlední řadě neadekvátního posilování vlivu institucí EU. Tyto argumenty jsou pak v oblasti vzdělávání ještě silnější, neb právě zde je respekt k národním specifikám jednou z nejdůležitějších podmínek evropské spolupráce. Ve prospěch definování společných evropských hodnot, jež je možné numericky vyjádřit, hovoří argumenty pro konkrétnost a měřitelnost společných evropských cílů, neboť evidentně právě vágnost a nemožnost jednoduchého a transparentního měření pokroku byla jedním z hlavních nedostatků i v případě lisabonské strategie.

Po dlouhých diskusích tak bylo rozhodnuto o definování omezeného množství těchto evropských benchmarků, jež budou založeny na:

- kontinuitě s úsilím vynaloženým v předcházejícím období;
- reálnosti dosažení těchto cílů a srovnatelnosti údajů pro jednotlivé členské státy;
- zohlednění odlišné situace jednotlivých členských zemí;
- přínosu pro evropskou spolupráci, jasně definované přidané hodnotě pro členské státy;
- provázanosti se strategickými cíli tohoto rámce a současně pravomocemi danými především Evropské komisí z hlediska legislativního řešení.

Evropské benchmarky tak v nadcházejícím desetiletí budou sloužit jako nástroj ke sledování pokroku a k určování aktuálních výzev, který současně přispívá k vytváření fakticky podložených politik. Od členských států se očekává, že na základě vnitrostátních priorit a se zohledněním měnících se ekonomických podmínek zváží, jakým způsobem a do jaké míry mohou přispět ke společnému dosažení evropských referenčních úrovní prostřednictvím vnitrostátních opatření.

S ohledem na výše uvedené se členské státy dohodly na těchto pěti *benchmarkích*:

Účast dospělých na celoživotním učení

V roce 2020 by se alespoň 15 % dospělých mělo účastnit programů celoživotního učení.

Žáci s problémy v základních dovednostech

V roce 2020 by podíl 15letých žáků, kteří mají problémy se čtením, matematikou a přírodními vědami, měl být nižší než 15 %.

Dosažené terciární vzdělání

V roce 2020 by podíl osob ve věku od 30 do 34 let s dokončeným terciárním vzděláním měl činit minimálně 40 %.

Osoby předčasně ukončující vzdělávání a odbornou přípravu

Do roku 2020 by podíl osob předčasně ukončujících vzdělávání a odbornou přípravu měl být nižší než 10 %.

Vzdělávání v raném věku

V roce 2020 by se vzdělávání v raném věku mělo účastnit alespoň 95 % dětí ve věku od 4 let do věku, kdy mají zahájit povinnou školní docházku.

Uvedené hodnoty vycházejí z aktuálních údajů platných pro jednotlivé členské státy a jsou tedy nastaveny tak, aby právě v těchto klíčových aspektech podporovaly reformy a akcentovaly důležitost reformy a iniciativ zaměřených na zlepšení výsledků jednotlivých zemí.

Řada diskusí však byla rovněž vedena o dalších oblastech, v nichž evropská spolupráce jednoznačně podporuje aktivity členských zemí, přičemž v budoucnu by bylo možné definovat společné evropské cíle i zde. Z tohoto hlediska byla Evropská komise vyzvána, aby pokračovala ve svém úsilí v následujících oblastech:

➤ **Mobilita**

Vzhledem k obecně uznávané přidané hodnotě mobility ve vzdělávání a v zájmu zvýšení této mobility budou aktivity Evropské komise zaměřeny na identifikaci příslušných indikátorů a následně navržení společného evropského cíle, který by zpočátku byl zaměřen zejména na fyzickou mobilitu mezi zeměmi v oblasti vysokoškolského vzdělávání, zároveň by zohledňoval kvantitativní i kvalitativní aspekty a odrážel vynaložené úsilí a cíle dohodnuté v rámci boloňského procesu. Do budoucna by pak tento cíl měl být rozšířen o oblast odborného vzdělávání a mobilitu vyučujících.

➤ **Zaměstnatelnost**

Vzhledem k významu podpory zaměstnatelnosti prostřednictvím vzdělávání a odborné přípravy v zájmu řešení současných i budoucích požadavků trhu práce byla Evropská komise vyzvána, aby do konce roku 2010 předložila návrh možné evropské referenční úrovně v této oblasti.

➤ **Studium jazyků**

Vzhledem k významu studia dvou cizích jazyků od raného věku, jak bylo zdůrazněno v závěrech Evropské rady ze zasedání v Barceloně v březnu roku 2002, byla Evropská komise vyzvána k navržení společného cíle v této oblasti, a to s využitím výsledků probíhající práce na jazykových kompetencích (tj. s ohledem na vývoj jazykového ukazatele, jak byl přijat Radou a Evropským parlamentem v roce 2006).

2.2.3 Metody a formy spolupráce pro dosažení přijatých cílů

Zřejmě nejdůležitější otázkou při definování strategického rámce ET 2020 bylo, jakým způsobem uvedených cílů dosáhnout, resp. jak zajistit, že celkové hodnocení po deseti letech neskončí stejně skepticky, jako se tomu stalo pro desetiletí 2000–2010. Právě pro tento účel byly velmi detailně a precizně přijaty zásady, které by měly být respektovány s ohledem na rozdělení kompetencí mezi členskými státy a evropskými institucemi a především s ohledem na dosažení stanovených cílů. Mezi tyto zásady tak náleží:

a) Evropská spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy by měla být zaváděna se zřetelem k potřebě celoživotního učení a měla by účinně využívat

otevřené metody koordinace a vytvářet součinnost mezi různými oblastmi vzdělávání a odborné přípravy. Otevřená metoda koordinace (*Open method of coordination* – OMC) by měla plně respektovat odpovědnost členských států za jejich vzdělávací systémy a dobrovolný ráz evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy. Obecně je pak OMC postavena především na:

- nalezení a realizaci společných referenčních nástrojů a přístupů;
 - vzájemném učení a výměně osvědčených postupů a příkladů dobré praxe;
 - pravidelném sledování a předkládání zpráv;
 - sdílení výstupů všech příslušných evropských agentur (zejm. Cedefop a Evropské nadace pro odborné vzdělávání – ETF), evropských sítí a mezinárodních organizací (zejména OECD);
 - důsledném využívání možností, jež skýtají programy EU, zejména v oblasti celoživotního učení.
- b) Evropská spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě by měla být sama o sobě věcná a konkrétní. Měla by přinášet jasné a viditelné výsledky, které by měly být pravidelně a strukturovaně prezentovány, revidovány a šířeny, a tím vytvářet základ pro trvalé hodnocení a rozvoj.
- c) Kodaňský proces v oblasti odborného vzdělávání a přípravy je důležitým aspektem evropské spolupráce, na nějž se vztahuje otevřená metoda koordinace. Cíle a priority sledované v rámci tohoto procesu by měly přispět k dosažení cílů stanovených v tomto rámci.
- d) V zájmu podpory členských států v jejich úsilí o modernizaci vysokoškolského vzdělávání a vytvoření evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání by měla být cílem rovněž úzká součinnost s boloňským procesem, zejména v souvislosti s nástroji zajišťujícími kvalitu, uznávání kvalifikací, mobilitu a transparentnost.
- e) V příslušných případech by se mělo usilovat o meziodvětvovou spolupráci iniciativ EU v oblasti vzdělávání a odborné přípravy s iniciativami v rámci souvisejících politik, zejména pokud jde o zaměstnanost, podnikání, sociální politiku, politiku mládeže a kulturu. S přihlédnutím ke znalostnímu trojúhelníku by měla být věnována zvláštní pozornost součinnosti mezi vzděláváním, výzkumem a inovacemi, jakož i doplňkovosti s cíli evropského výzkumného prostoru.
- f) Dobře fungující spolupráce využívající nových, transparentních způsobů navazování kontaktů je zapotřebí nejen mezi příslušnými orgány EU, ale i se všemi příslušnými zainteresovanými stranami, jež mohou významně přispět k vytváření, provádění a hodnocení politik.
- g) Měl by být posílen politický dialog se třetími zeměmi a spolupráce s mezinárodními organizacemi, neboť tento dialog i tato spolupráce by byly zdrojem nových myšlenek a umožňovaly by srovnání.
- h) Ve vhodných případech lze pro posílení systémů vzdělávání a odborné přípravy v souladu s celkovými strategickými cíli a prioritami členských států použít finanční prostředky z evropských strukturálních fondů.

V zájmu zajištění konkrétních výsledků na straně jedné a s ohledem na potřebu flexibilně reagovat na měnící se výzvy a problémy na straně druhé budou aktivity evropské spolupráce rozčleněny do takzvaných střednědobých cyklů s logickým navázáním jednotlivých kroků a s možností po třech letech redefinovat nejdůležitější oblasti, kterým je nutné se věnovat.

Uvedený tříletý cyklus lze popsat následovně:

1. Schválení prioritních oblastí všemi členskými zeměmi, přičemž umožněna bude buď široká spolupráce mezi všemi členskými státy, nebo užší spolupráce mezi omezenějším počtem členských států, a to v souladu s prioritami dotčených členských států.
2. Evropská spolupráce ve výše uvedených prioritních oblastech může být uskutečňována například prostřednictvím vzájemného učení, konferencí a seminářů, fór na vysoké úrovni či zasedání skupin odborníků, panelových zasedání, studií, analýz a formou spolupráce s využitím internetu, případně za účasti příslušných zainteresovaných stran. Všechny tyto iniciativy by měly být realizovány na základě jasného mandátu, časového harmonogramu a plánovaných výsledků.
3. Aby byla posílena viditelnost a dopad na úrovni jednotlivých členských států i na evropské úrovni, budou výsledky spolupráce důsledně šířeny mezi příslušné zainteresované strany a případně projednány až na úrovni ministrů.
4. Na konci každého cyklu by měla být vypracována společná zpráva, která zhodnotí celkový pokrok při dosahování cílů podle tohoto rámce během posledního cyklu nebo v určité konkrétní tematické oblasti.²

Takto definované zásady a pravidla by měly zajistit, že investice do evropské spolupráce budou mít konkrétní výsledky, jež bude možné využívat především na národní úrovni ke zlepšení systémů vzdělávání a odborné přípravy. Poprvé bude tento systém vyhodnocen na počátku roku 2012, přičemž priority pro období 2009–2011 jsou uvedeny v následující kapitole.

2.2.4 Priority pro období 2009–2011

V rámci zlepšení efektivity evropské spolupráce zejména s ohledem na potřeby jednotlivých členských zemí byly pro období 2009–2011 schváleny níže uvedené priority, přičemž jejich šíře má členským zemím zajistit možnost vybrat si právě ty oblasti, kam jsou směřovány národní reformy, či ty aspekty, kterým se nyní daná země nejvíce věnuje:

- Pokračování v důrazu na implementaci strategií celoživotního učení na národní úrovni (se zvláštní pozorností věnovanou neformálnímu vzdělávání a informálnímu učení)
- Pokračování v rozvíjení národních soustav/rámců kvalifikací a jejich propojení s Evropským rámcem kvalifikací (včetně podpory využívání přístupu založeného na výsledcích učení)

² Například Zpráva v roce 2010 byla věnována klíčovému kompetencím – více viz: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc1532_en.htm

- Rozšiřování mobility pro studijní účely (s důrazem na odstraňování překážek, nástroje financování a zohledňování zvláštních potřeb znevýhodněných osob)
- Studium cizích jazyků (především s ohledem na cíl, aby byli občané schopni komunikovat kromě své mateřštiny v dalších dvou jazycích)
- Profesionální rozvoj učitelů a školitelů (s důrazem na kvalitu počátečního vzdělávání, podporu dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků)
- Řízení a financování (včetně podpory programu modernizace vysokoškolského vzdělávání a rámce zajištění kvality vysokoškolského a odborného vzdělávání)
- Rozvoj základních dovedností ve čtení, matematice a přírodních vědách
- Realizace iniciativy „Novými dovednostmi k novým povoláním“³ (zejména z hlediska reakce vzdělávacího systému na potřeby a požadavky trhu práce)
- Nástroje pro omezení předčasných odchodů ze vzdělávání (s důrazem na posílení preventivních přístupů a rozvoje užší spolupráce mezi sektory všeobecného a odborného vzdělávání)
- Podpora přístupu k předškolnímu vzdělávání a otázka jeho kvality
- Vzdělávání migrantů (zejména z hlediska šíření osvědčených postupů)
- Studenti a žáci se speciálními vzdělávacími potřebami
- Průřezové kompetence
- Podpora inovací rozvojem specifických metod výuky a učení
- Rozvoj partnerství mezi vzdělávacími institucemi a podniky, výzkumnými institucemi a kulturními subjekty

Tyto priority byly za podpory Evropské komise (finanční, expertní či koordinační) rozvíjeny od počátku schválení strategického rámce na úrovni EU i na národní úrovni. Mezi nejdůležitější dosud rozvíjené aktivity v jednotlivých prioritních oblastech náleží následující:

Jednou z nejdůležitějších priorit členských zemí i Evropské komise je bezesporu vytvoření národních soustav/rámců kvalifikací a jejich propojení s Evropským rámcem kvalifikací (EQF). Ze strany Evropské komise je koordinována spolupráce členských zemí na expertní úrovni, členské státy pak často využívají strukturální fondy pro vytvoření národních soustav kvalifikací. Cílem těchto aktivit je naplnění záměru definovaného v Doporučení EP a Rady z roku 2008, a to propojit do konce roku 2010 národní soustavy/rámce kvalifikací s EQF.

Vytvořeny byly i tematické pracovní skupiny, kde experti (často tvůrci souvisejících politik) mohou diskutovat nejdůležitější témata, kterým na národní úrovni čelí, a hledat patřičné odpovědi a iniciativy. Česká republika je zastoupena v následujících oblastech:

- Rozvoj klíčových kompetencí (zastoupení Výzkumného ústavu pedagogického)
- Profesionální rozvoj učitelů a školitelů (MŠMT)
- Modernizace vysokoškolského vzdělávání (MŠMT)
- Podpora jazykového vzdělávání (MŠMT)

³ *New skills for new jobs.*

- Podpora výuky matematiky a přírodních věd (MŠMT)

Vedle těchto tematických skupin vytvořených na omezenou dobu fungují další pracovní skupiny, které jsou velmi často zaměřené na určitou specifickou oblast, například indikátory ve vzdělávání, či na realizaci již schválených iniciativ, například pracovní skupiny k implementaci doporučení k *Evropskému rámci kvalifikací* (NÚOV), *Evropskému systému kreditů pro odborné vzdělávání* (NÚOV) či *Evropskému rámci pro zajištění kvality v odborném vzdělávání* (NÚOV, ČŠI).

Řada priorit je rovněž rozvíjena v průběhu jednotlivých předsednictví, která si to či ono téma vyberou jako prioritní – velmi často právě s ohledem na specifickou národní situaci. Proto například Švédsko zvolilo téma vzdělávání migrantů a otázku učitelů a vedení škol jako své priority pro období svého předsednictví ve 2. polovině roku 2009.

Výstupy výše uvedených aktivit a výsledky společné práce jsou následně diseminovány na národní úrovni a využívány pro další iniciativy rozvíjené v ČR.

2.3 Reflexe strategického rámce ET 2020 v nové celoevropské strategii – Evropa 2020

Schválení strategického rámce ET 2020 splnilo i očekávání v kontextu přípravy nové celoevropské strategie do roku 2020. Již samotný návrh této strategie, který byl předložen Evropskou komisí⁴ a následně po určitých úpravách postupně schvalován na nejvyšší úrovni, je jednoznačně postaven na pilíři znalostní ekonomiky – tj. s mimořádným důrazem na rozvoj vzdělávání a odborné přípravy a výzkumu a vývoje. Nová strategie, zdůrazňující aspekty inteligentního (smart), udržitelného a inkluzivního růstu, přímo zmiňuje pět evropských strategických cílů, jež by měly být do roku 2020 naplněny. Jedním

z nich je i cíl pro oblast vzdělávání, jenž byl převzat právě z uvedeného strategického rámce ET 2020, a to:

- Snížit podíl občanů předčasně opouštějících vzdělávací systém na 10 % (ze současných 15 %).
- Zvýšit do roku 2020 podíl mladých lidí (30–34 let) s vysokoškolským vzděláním nejméně na 40 % (ze současných 31 %).

Tyto dva kvantifikovatelné cíle jsou doplněny jednou ze sedmi hlavních „vlajkových“ iniciativ EU – *Mladí v pohybu* (*Youth on the move*), která je zaměřena na zvýšení kvalifikace většího počtu mladých lidí, zvýšení jejich mobility a zaměstnatelnosti. Nástroji mají být kvalitní vzdělávací systémy v jednotlivých členských státech a iniciativy ke zvýšení mobility mladých napříč jednotlivými členskými státy (rozvoj výměnných programů, vzájemné uznávání, propojení národních soustav kvalifikací na evropské úrovni, atd.).

2.3.1 Shrnutí – implementace strategického rámce v současných podmínkách

Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě do roku 2020 (ET 2020) poskytuje ucelenou strategii pro aktivity rozvíjené mezi členskými státy EU a evropskými institucemi, a to včetně vyjmenování konkrétních cílů, nástrojů a zásad. Současně je plně komplementární s novou celoevropskou strategií *Evropa 2020*, která přímo převzala některé z hlavních strategických cílů toho rámce. Tento přístup by tak měl napomoci většímu důrazu na rozvoj systémů vzdělávání a odborné přípravy v kontextu znalostní ekonomiky. Nicméně úspěchy či neúspěchy tohoto přístupu vždy stojí a budou stát na aktivitách jednotlivých zemí, které s využitím všech nástrojů a podpory, jež jim EU a evropská spolupráce přináší, jsou zodpovědné za budování a rozvoj vzdělávacích systémů, které reagují na současné potřeby a požadavky a odpovídají cílům, na nichž se shodli ministři 27 zemí EU.

⁴ Sdělení „*Evropa 2020 – Strategie pro inteligentní, udržitelný a začleňující růst*“.

Vzdělávání v roce 2009 v tématech

**Posílení a rozvoj
partnerství mezi
vzdělávacími institucemi
a zaměstnavateli**

Jestliže strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání *ET 2020* byl prioritní agendou českého předsednictví, která měla být na půdě EU v roce 2009 řešena, pak téma partnerství vzdělávacích institucí a zaměstnavatelů bylo vlastní prioritou českého předsednictví, která se měla stát v oblasti vzdělávání symbolem českého předsednictví.

Důvodů výběru tohoto bezesporu důležitého tématu právě pro oblast vzdělávání bylo hned několik:

- Národní prioritou českého předsednictví jako celku byla konkurenceschopnost. Propojení této priority se sektorovým/resortním tématem zaměřeným na partnerství se tudíž jevílo jako systémový přístup snažící se řešit téma konkurenceschopnosti v nejširším slova smyslu.
- Priority jednotlivých předsednictví jednoznačně potřebují být doplněny o poptávku po řešení daných témat ze strany veřejnosti/„stakeholderů“ a současně je nutné mít na národní i evropské úrovni partnery, kteří snahy předsednictví podporují. Z tohoto hlediska existovala jednoznačně poptávka po větší otevřenosti vzdělávacích institucí a požadavek na propojení výstupů vzdělávání se skutečnými potřebami trhu práce. V neposlední řadě byl ze strany zaměstnavatelů patrný důraz na podporu matematických a přírodovědných oborů s ohledem na nedostatek absolventů v těchto oblastech. Existovala tudíž poptávka po tomto tématu a současně české předsednictví disponovalo důležitými partnery na národní i evropské úrovni.
- Prohlubující se ekonomická krize doprovázená zvyšující se nezaměstnaností vyvolávala větší akcent na podporu zaměstnatelnosti, flexibility a adaptability všech osob, což vyvolává nutnost reakce na straně vzdělávacích institucí, nejlépe pak právě ve spolupráci se zaměstnavateli, kteří znají skutečné potřeby z hlediska dovedností a současně mohou poskytnout významnou podporu školám.
- V neposlední řadě byly zohledněny aspekty jako národní zkušenost se spoluprací škol a zaměstnavatelů (zejména s ohledem na rozvinuté odborné vzdělávání) či fakt, že toto téma nebylo dosud takto specificky na úrovni EU ve sledované oblasti řešeno.

Na základě výše uvedených důvodů proto bylo partnerství vzdělávacích institucí a zaměstnavatelů vybráno jako jedno ze tří hlavních témat českého předsednictví Radě EU ve vzdělávání a odborné přípravě. Na počátku je ještě nutné doplnit pojetí jednotlivých pojmů (slov) v názvu této priority:

- *Partnerství* – mělo zdůraznit, že se nejedná o jednosměrnou spolupráci, že například školy očekávají podporu a pomoc ze strany zaměstnavatelů či že zaměstnavatelé chtějí zásadně ovlivňovat školy a výuku, ale že se jedná o obousměrný proces, založený na rovnosti partnerství, důvěře a výhodnosti spolupráce pro obě strany, nejvíce pak pro samotné jednotlivce (žáky a studenty).
- *Vzdělávací instituce* – tento termín měl zdůraznit, že se nejedná pouze o určité typy škol (například odborné či vysoké), ale že hovoříme o těchto institucích obecně, a to včetně např. základních a středních škol.

- *Zaměstnavatelé* – tento termín byl použit namísto v EU často využívaného slova „business“. Měl za úkol zdůraznit, že se hovoří o zaměstnavatelích obecně, a to včetně např. veřejné správy či neziskového sektoru.

3.1 Příprava tématu pro předsednictví

Téma *partnerství* bylo pro účely českého předsednictví připravováno a rozpracovááno velmi důkladně – práce na tomto tématu začaly více než rok před samotným začátkem předsednictví a probíhaly na několika úrovních/platformách:

1. Téma spolupráce zaměstnavatelů a vysokých škol bylo vedle interních debat v rámci MŠMT řešeno v rámci projektu Institutu svazu průmyslu, který poskytl náhled zaměstnavatelů na uvedené téma.
2. Odborné vzdělávání z hlediska partnerství se zaměstnavateli bylo zaštiťováno NÚOV, přímo řízenou organizací MŠMT, a to především kvůli bohatým zkušenostem této instituce v rámci daného tématu.
3. Úroveň základních a středních škol poskytujících všeobecné vzdělání byla zpracována ÚIV.

Důležitou roli v diskusích o předsednických tématech sehrála tzv. Skupina na nejvyšší úrovni ministra školství, mládeže a tělovýchovy Ondřeje Lišky, která přivedla k jednomu stolu na 30 významných osobností – rektory vysokých škol, zástupce zaměstnavatelů, krajů, akademické obce a významných think-tanků, atd. Společná jednání se zaměřila právě na předsednická témata v oblasti vzdělávání, v rámci diskusí byly jednotlivé aspekty všech tří priorit prodiskutovány a byl nalezen konsenzus, pokud jde o hlavní myšlenky, kterým by na evropské úrovni měla být věnována pozornost. Na straně druhé se tím nabízelo širší zapojení do diskusí o tématech a prioritách českého předsednictví.

Neméně významnou úlohu v přípravách na předsednictví sehrály debaty, které uspořádal ministr Liška v Bruselu – ať již se zástupci Evropského parlamentu, evropského businessu, Evropské komise či mladých lidí. Odezva všech zúčastněných aktérů jednoznačně vyzdvihla transparentnost českého přístupu a ocenila možnost vstoupit do diskusí o jednotlivých tématech v takto rané fázi.

Z hlediska aktivit realizovaných na evropské úrovni je nutné zmínit, že ještě před českým předsednictvím byl velký důraz kladen přirozeně na podporu partnerství v rámci odborného vzdělávání a rovněž v rámci vysokého školství. Zde je nutné zmínit platformu, kterou Evropská komise zahájila v roce 2008 – Evropské fórum spolupráce univerzit a businessu. Jednou ročně se toto fórum s nejširším zastoupením evropských univerzit, zaměstnavatelů a veřejné správy schází v Bruselu, následují specificky zaměřená tematická fóra, která se vždy zaměří pouze na určité téma spolupráce univerzit a businessu. Uvedené Evropské fórum se uskutečnilo i během českého předsednictví a poskytlo tak prostor jak pro diskusi o tématu českého předsednictví, tak i pro navázání českého a švédského předsednictví v diskusích o této důležité problematice. Švédské předsednictví pak navázalo svou prioritou

na rozvoj znalostního trojúhelníku (tj. vzdělávání – výzkum a vývoj – inovace), kde významnou roli sehrávala právě spolupráce s podniky.

3.1.1 Neformální jednání ministrů odpovědných za vzdělávání v Praze, 22.–23. března 2009

Poprvé dostali ministři všech členských států EU možnost vyjádřit se k tématu partnerství na neformálním jednání ministrů v Praze ve dnech 22. a 23. března. Diskusi ministrů předcházela prezentace prezidenta AB Volvo a generálního ředitele Volvo Group Leifa Johanssona, který zmínil překážky bránící efektivní spolupráci a nastínil cesty k jejich odstranění, posléze se věnoval především tématu rozvoje matematických a přírodovědných oborů, nutnosti zatraktivnit tyto oblasti nejmladším žákům a zmínil i iniciativu, která by měla právě tomuto napomoci – koordinační platformu na celoevropské úrovni, která by rozvíjela spolupráci škol a zaměstnavatelů právě s ohledem na podporu uvedených oborů.

V následné diskusi ministři vyzdvihli různé pozitivní přínosy fungující spolupráci škol a zaměstnavatelů, přičemž většina z nich uvedla příklady dobré praxe rozvíjené na národní úrovni. Pro české předsednictví toto jednání potvrdilo důležitost diskutovaného tématu a současně prokázalo, že v rámci členských zemí EU existuje řada pozoruhodných iniciativ, které mají ministři zájem sdílet a dále rozvíjet na národní úrovni.

3.1.2 Konference o partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zaměstnavateli v kontextu celoživotního učení – Praha, 6.–7. dubna 2009

Zřejmě nejdetailnější diskuse mezi všemi relevantními aktéry k otázce partnerství se uskutečnila na konferenci v Praze, kam se 6. a 7. dubna 2009 sjeli zástupci ministrů, sociálních partnerů a vzdělávacích institucí ze všech členských zemí EU. K hlavním tématům diskuse náležely otázky přetrvávajících překážek v efektivní spolupráci, otázky motivačních aspektů, rozvoj dovedností pro 21. století, podpora podnikatelského myšlení či uznávání kvalifikací. Konferenci zahájil ministr školství, mládeže a tělovýchovy Ondřej Liška a generální ředitelka Evropské komise pro oblast vzdělávání Odile Quintin. Mezi řečníky vystoupily osobnosti jako Phillipe de Buck, generální ředitel Business Europe, Jan Mühlfeit, Chairman Europe – Microsoft, Jan-Eric Sundgren, viceprezident Volvo Group, Caroline Jenner, CEO JA-YE, dále pak zástupce francouzského a švédského ministerstva školství, OECD, Evropské asociace univerzit, Cedefopu atd.

Konference tak nabídla prostor pro nejširší diskuse mezi jednotlivými aktéry o problematice aspektů, možnostech a iniciativách pro rozvoj efektivního partnerství a nástrojích a podpůrných prostředcích, které již existují či by měly být dále rozvíjeny. Základním kontextem, ze kterého diskuse vycházela, byla shoda na některých základních problémech, kterým je třeba se především věnovat. Je nepochybné, že v budoucnosti vzniknou zcela nová a odlišná povolání, která budou vyžadovat

nové a odlišné dovednosti a přitom v Evropě existuje stále ještě příliš mnoho vzdělávacích systémů, které dostatečně nereflektují aktuální trendy a výzvy.

V Evropě je také stále příliš mnoho lidí, kteří mají buď žádnou, nebo nejnižší kvalifikaci. Přitom mezi nimi a možnostmi zapojit se do celoživotního učení zůstávají obtížně překonatelné bariéry, které také brání užší spolupráci mezi zaměstnavateli, školami, odbornou přípravou a terciárním vzděláváním. Podle většiny účastníků konference lze toho cíle dosáhnout několika způsoby.

V první řadě je třeba znovu nahlédnout vzdělávací systémy novou optikou celoživotního učení a v tomto duchu nad nimi přemýšlet a transformovat je. Je nutné, aby se staly snadno prostupnými, flexibilními, integrovanými, transparentními a aby se zaměřily především na výsledky, samotné účastníky procesu učení a partnery. Musíme se také co nejdříve zaměřit na kvalitu výsledných znalostí, dovedností a kompetencí – tedy na vyvážený poměr toho, co účastník procesu učení zná, chápe a umí dělat. To pomůže zjistit, co naše vzdělávací systémy opravdu produkují a kde je prostor pro jejich ovlivnění partnery. Důležité je také zaměřit se na existující systémy kvalifikací, znovu je zhodnotit a použít kvantifikovatelné výsledky učení k přiblížení sfér vzdělávání, učení a hodnocení. Přijetí nových, na uživatele zaměřených modelů kvalifikací je nezbytné, pokud chceme lépe vyjít vstříc potřebám zaměstnavatelů.

Přijetí perspektivy celoživotního učení přinese samozřejmě mnoho výzev jednotlivým národním vzdělávacím systémům. Budou se muset zbavit umělých bariér mezi školami poskytujícími všeobecné vzdělání, odbornou přípravou, terciérem a vzděláváním dospělých a naučit se skutečně využívat všech možností, které poskytují nástroje typu EQF a související mezinárodní transparentnost kvalifikací. Bude také nezbytné, aby si světy vzdělávání a práce vytvořily vzájemně přínosný vztah, který obsáhne všechny úrovně vzdělávání a přesvědčí všechny strany, že jejich zájmy jsou společné a že vybudováním pevného partnerství mohou jen získat a nikoli naopak. Skutečná spolupráce musí být založena na systému efektivních stáží, učení se formou získávání praktických zkušeností, společného posilování podnikatelských schopností u účastníků procesu učení, rozšiřování možností mobility studentů i zaměstnanců a výměn učitelů se zaměstnavateli, zjednodušení uznávání výsledků předchozího učení a zapojování všech relevantních partnerů.

V neposlední řadě se účastníci konference shodli na tom, že je třeba vyvinout takové strategie implementace změn vzdělávacích systémů, které ovlivní především organizaci a strukturu jednotlivých vzdělávacích systémů, péči o lidské zdroje a další rozvoj zaměstnanců, přípravu učitelů, charakter vzdělávacích institucí, systémy kvalifikací, financování, zjišťování kvality, poskytování informací a systém řízení příslušných institucí a projektů (governance). Podle účastníků konference je smyslem partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zaměstnavateli v kontextu celoživotního učení především posílení zaměstnatelnosti, tedy schopnosti zaměstnání získat, udržet si je a pohybovat se na trhu práce.

3.1.3 Sdělení Evropské komise: „Nové partnerství pro modernizaci univerzit: Fórum EU pro dialog mezi univerzitami a podniky“

Jedním z důležitých vstupů pro přípravu Závěrů Rady bylo sdělení Evropské komise k tématu spolupráce univerzit a businessu, které bylo ze strany EK zveřejněno na počátku dubna 2009. Jeho základním východiskem je předpoklad, že univerzity, které zajišťují nejvyšší vzdělání, pokročilý výzkum a průkopnické inovace, leží ve středu tzv. „evropského trojúhelníku znalostí“ a mají potenciál být hlavním motorem evropského úsilí o vytvoření vedoucí světové znalostní ekonomiky a společnosti.

K naplnění tohoto cíle je ale třeba podniknout řadu změn. Univerzity musí především rozvíjet strukturovaná partnerství s podniky, aby získaly odpovídající podíl na ekonomice, byly schopny lépe a rychleji reagovat na poptávku na trhu a rozvíjely partnerství využívající vědecké a technické znalosti. Komise navrhla, že by podniky mohly univerzitám pomoci obměnit studijní programy a řídicí struktury a že by se mohly podílet na jejich financování. Proto iniciovala vznik fóra pro spolupráci univerzit a podniků jakožto evropské platformy pro dialog mezi těmito dvěma světy, jehož první setkání se uskutečnilo v únoru 2008.

Spolupráce mezi univerzitami a podniky zahrnuje dvě sféry s výrazně odlišnou kulturou, hodnotami a posláním. Úroveň spolupráce se v různých zemích, na různých univerzitách a u různých vysokoškolských oborů stále velmi liší. Vliv této spolupráce na kulturu řízení a na organizační kulturu je navíc v obou dotčených sférách omezený. Právní a finanční rámec v mnoha zemích stále ještě nemotivuje univerzity k úsilí o spolupráci s podniky, nebo těmto snahám dokonce brání. Účelem sdělení Komise je tedy především zrekapitulovat poznatky, které přinesl první rok fóra a další příslušné aktivity na evropské úrovni, navrhnout další kroky pro práci fóra a vymezit konkrétní další postup k posílení spolupráce mezi univerzitami a podniky. V této souvislosti navrhla Komise dva typy činností. Za prvé, v reakci na vůli účastníků fóra pokračovat v práci a prohlubovat ji probíhající plánování dalšího programu činnosti. Za druhé, fórum určilo řadu témat a možných linií činnosti, které by měly být zohledněny co nejdříve, zejména v souvislosti s globální ekonomickou krizí, a které jsou zaměřeny na zlepšování spolupráce mezi univerzitami a podniky, pokud jde o zaměstnatelnost.

Návrhy Sdělení obsahují řadu konkrétních opatření. Především je nutné pokračovat v dialogu mezi školami a zaměstnavateli a ve struktuře plenárních setkání a tematických seminářů. Kromě toho bude vytvořen prostor na internetu pro účely sdílení a šíření zkušeností a komunikace. Fórum bylo dosud úspěšné v mobilizaci zástupců obou sektorů, univerzit a podniků, včetně zprostředkovatelských organizací a podnikatelských sdružení. Tato spolupráce však vyžaduje též aktivní zapojení národních vlád a regionálních orgánů. Důležité je také zajistit, aby univerzity účinně reagovaly na iniciativu „Nové dovednosti pro nová pracovní místa“ (*New Skills for New Jobs*) a na výzvy,

kteří přinesla ekonomická recese, na partnerství pro regionální rozvoj, na partnerství s malými a středními podniky, na rozmanitější přístupy k učení a budování mostů mezi různými typy vysokoškolského vzdělávání a na zajištění kvality a akreditace jako nástroje posilování spolupráce mezi univerzitami a podniky.

Je také nutné pokračovat ve vytváření nových forem strukturovaného partnerství mezi univerzitami a podniky s cílem tvorby a uskutečňování vzdělávacích kurzů. Komise navrhuje bezodkladně prozkoumat, jak by bylo možné tato partnerství podpořit prostřednictvím příslušných programů EU s cílem zveřejnit výzvy k předkládání návrhů na průzkumné činnosti v rámci programu pro celoživotní učení v roce 2010. Zástupci podniků na fóru často zmiňovali možnost rozšíření působnosti platformy pro dialog na další oblasti vzdělávání a odborné přípravy, konkrétně na střední školy a instituce odborného vzdělávání a přípravy. Je jasné, že potenciál podniků přispívat například k výuce podnikání je vysoký. Komise prozkoumá, jakým způsobem lze využít stávající programy – např. program Leonardo da Vinci nebo Comenius – a iniciativy, jako je Evropská síť škol (European Schoolnet), k vytváření vzdělávacích partnerství mezi podniky a školami a jak může být spolupráce podporována prostřednictvím evropského koordinačního orgánu.

Rozvoj dialogu mezi univerzitami a podniky na úrovni EU by měl stimulovat obdobný dialog na národní a regionální úrovni. Komise bude v rámci své spolupráce se členskými státy v oblasti politiky vzdělávání a odborné přípravy podporovat vnitrostátní orgány při vytváření obdobných struktur dialogu na vnitrostátní úrovni. Prozkoumá, jak by bylo možné pro podporu regionálních iniciativ v tomto ohledu využít strukturální fondy. Komise také nechá vypracovat studii ke zjištění stávajících osvědčených postupů v oblasti spolupráce mezi univerzitami a podniky.

Podle Sdělení je právě nyní ta správná doba dát nový silný impuls spolupráci mezi univerzitami a podniky. V dobách ekonomické recese, kdy je pro absolventy obtížnější najít práci a podniky čelí zvýšenému tlaku konkurence, by přidaná hodnota spolupráce mezi univerzitami a podniky pro hospodářství a společnost měla z této spolupráce činit ještě větší prioritu.

3.2 Závěry Rady ministrů o posílení partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zaměstnavateli

Výsledky všech výše uvedených diskusí a vstupů byly českým předsednictvím zpracovány do podoby tzv. Závěrů Rady, které byly přijaty ministry všech 27 členských zemí v Radě ministrů dne 12. května v Bruselu.

Závěry Rady v první řadě reagují na obtížnou celosvětovou hospodářskou situaci, která kromě současných problémů finančního systému a nedávného hospodářského útlumu staví Evropu před rozhodující úkol, jímž je zajištění vlastní hospodářské prosperity v soudržném a stabilním sociálním prostředí, a to v podmínkách ne-

příznivého demografického vývoje a rychle se měnících informačních a komunikačních technologií a v situaci, kdy je naléhavě zapotřebí chránit životní prostředí.

Uvedené Závěry Rady jsou pak postaveny na premise, že ačkoli vzdělávání a odborná příprava plní celou řadu úloh, důležitou složku úlohy vzdělávání při podpoře sociální soudržnosti představuje jeho schopnost vybavit lidi znalostmi, dovednostmi, kompetencemi a postoji nutnými pro vstup na trh práce a pro udržení se na něm. V rámci zlepšení zaměstnatelnosti je schopnost evropských systémů vzdělávání a odborné přípravy zajistit dostatečný počet vysoce kvalifikovaných lidí splňujících požadavky dnešního světa práce a přispívajících k inovacím jako zaměstnanci i jako podnikatelé rozhodujícím předpokladem pro to, aby si Evropa zachovala a zlepšila svoje konkurenční postavení ve světové ekonomice.

Vzhledem k tomu, že se trh práce rostoucí měrou vyznačuje rychlými změnami, musí zaměstnavatelé sehrát důležitou úlohu, pokud jde o určování znalostí, dovedností a kompetencí, jichž je během pracovního života zapotřebí. Za účelem posílení zaměstnatelnosti a podnikatelského potenciálu všech vzdělávajících se osob by se měla dále rozvíjet komunikace a aktivní spolupráce mezi institucemi vzdělávání a odborné přípravy na jedné straně a zaměstnavateli na straně druhé. Přičemž je důležité, aby do tohoto procesu byli zapojeni zaměstnavatelé ze všech sektorů, tj. ze soukromého, veřejného i neziskového sektoru. Tímto způsobem by bylo možné v procesu celoživotního učení využít znalostí a zkušenosti zaměstnavatelů s cílem pomoci všem jedincům získat znalosti, dovednosti, kompetence a kladný vztah k práci, což zlepší jejich možnosti nalézt vhodné zaměstnání nebo zahájit vlastní podnikatelskou činnost. Zároveň se tak zlepší možnosti zaměstnavatelů najít zaměstnance, kteří mají vhodnou kvalifikaci, a zajistit, aby dovednosti jejich zaměstnanců odpovídaly požadavkům doby.

Neméně důležitý význam sehrává rozvoj a podpora partnerství mezi zaměstnavateli a vzdělávacími a výzkumnými institucemi pro podporu konkurenceschopnosti a růstu evropského hospodářství prostřednictvím skutečné realizace a využití znalostního trojúhelníku.

V textu Závěrů Rady jsou následně vyjmenovány aspekty, kde efektivně fungující partnerství sehrává důležitou a přínosnou úlohu. Jde o velmi konkrétní výzvy pro členské státy, jejichž implementace na národní úrovni přináší pozitivní dopad na socio-ekonomický vývoj dané země. Jedná se především o následující výzvy:

- Při vytváření a uplatňování politiky v oblasti vzdělávání a odborné přípravy brát na vědomí potřeby společnosti a trhu práce s přihlédnutím ke stávající situaci na místním, regionálním, celostátním a evropském trhu práce i k případným změnám na tomto trhu.
- Aktivním způsobem podporovat vznik platform pro dialog mezi institucemi vzdělávání a odborné přípravy a zaměstnavateli a dalšími příslušnými zúčastněnými stranami na celostátní i regionální úrovni a v případě potřeby rovněž procesy, které institucím odborného vzdělávání a přípravy nebo terciárního vzdělávání umožňují při správě a řízení využívat cenných

poznatků zaměstnavatelů a dalších příslušných zúčastněných stran. Cílem této spolupráce by měla být podpora situace, kdy: a) poskytování kurzů vzdělávání a odborné přípravy na úrovni odborného vzdělávání a přípravy, vysokoškolského vzdělávání a vzdělávání dospělých zohledňuje potřeby trhu práce, přičemž je větší pozornost věnována významu studijních programů pro trh práce v rámci systémů zajišťování kvality v oblasti vzdělávání; b) teoretický obsah výuky je pokud možno doplňován praktickou složkou přizpůsobenou potřebám trhu práce, přičemž by se větší pozornost mohla věnovat názorům zaměstnavatelů a dalších příslušných zúčastněných stran, a to při vymezování výsledků vzdělávání, popřípadě rovněž studijních plánů či obsahu kurzů; c) instituce vzdělávání a odborné přípravy všech úrovní věnují dostatečnou pozornost možnostem nových pedagogických nástrojů a technologií, jakož i osvojování průřezových klíčových kompetencí užitečných v profesním životě, jako jsou komunikační a organizační dovednosti, schopnost pracovat s dalšími lidmi, řešení problémů, posuzování rizika a rozhodování; d) lidé získávají zkušenosti, dovednosti a kompetence a vytvářejí si postoje nezbytné pro chápání změny jakožto příležitosti a pro to, aby zůstali vnímaví vůči novým myšlenkám v kulturně rozmanité znalostní společnosti a byli schopni nové myšlenky vytvářet a zároveň aby byly na všech úrovních vzdělávání vytvořeny příznivé podmínky pro rozvoj iniciativnosti a podnikatelského ducha; e) je zajištěno vysoce kvalitní celoživotní poradenství, informace a podpora, jež jsou obzvláště důležité v době volby studijního zaměření nebo povolání.

- Zabývat se případnými neodůvodněnými překážkami bránícími rozvoji těchto partnerství, ať již jde o překážky obsažené v právních předpisech, správních předpisech, systémech pobídek a hodnocení či v postupech, a aby se tak činilo zejména prostřednictvím podpory různých forem mobility mezi institucemi vzdělávání a odborné přípravy a různými pracovišti. Konkrétněji řečeno: a) zaměstnavatele a odborníky je třeba povzbuzovat k tomu, aby aktivně přispívali jak k vytváření, tak i k poskytování programů odborného vzdělávání a přípravy zaměřené na přípravu lidí na pracovní život; b) studenti i vyučující by měli mít možnost navštěvovat různá pracoviště a účastnit se různých druhů praxe a spolupráce, a to u zaměstnavatelů ve všech odvětvích, která by měla zahrnovat celou řadu různých pracovních prostředí; c) získávání zkušenosti tohoto druhu přímo na pracovištích by mělo být dostupné nejen na místní či vnitrostátní úrovni, ale také v zahraničí. Mobilita, která zahrnuje praktické zkušenosti v zahraničí, přispívá k rozvoji nejen odborných kompetencí, ale rovněž jazykových dovedností a komunikačních, sociálních a mezikulturních kompetencí.
- Zvážit možnost vytvoření pobídek, které by byly zcela v souladu s právními předpisy a běžnou praxí členských států a jejichž cílem by bylo vést zaměstnavatele a další příslušné zúčastněné strany k tomu, aby poskytovali odbornou, finanční nebo materiální pod-

poru institucím vzdělávání a odborné přípravy či přímou podporu osobám vzdělávajícím se zejména v oblastech, v nichž je nedostatek náležitě kvalifikovaných osob. V tomto ohledu by mohl rozvoj partnerství s institucemi vzdělávání a odborné přípravy spadat do rámce strategií, které mají společnosti v oblasti sociální odpovědnosti podniků.

- Podporovat úzkou spolupráci se zaměstnavateli a dalšími příslušnými zúčastněnými stranami na systémové úrovni, zejména pokud jde o: a) uznávání výsledků vzdělávání získaných ve formálním, neformálním a informálním vzdělávacím prostředí a rozvoj rámců kvalifikací; b) vytváření a zlepšování prognóz hospodářského vývoje a vývoje trhu zaměřených zejména na trendy, pokud jde o požadavky na dovednosti a lidské zdroje na celostátní a regionální úrovni; c) provádění společných evropských nástrojů (zejména Doporučení o klíčových schopnostech pro celoživotní učení, Evropský rámec kvalifikací, společné zásady uznávání předchozího učení, systémů kreditů a nástroje zajišťování kvality) a provádění vnitrostátních strategií celoživotního učení; d) vytváření modelů spolupráce mezi institucemi vzdělávání a odborné přípravy dospělých a zaměstnavateli zaměřených na konkrétní cíle a určených pro pomoc osobám s nízkou kvalifikací k udržitelnému zaměstnání, a to prostřednictvím celoživotního učení.
- Zvážit využití finančních zdrojů ze strukturálních fondů v souladu s vnitrostátními prioritami na podporu partnerství mezi institucemi vzdělávání a odborné přípravy a zaměstnavateli.

Konkrétní úkoly jsou pak uloženy i Evropské komisi, která disponuje významným potenciálem pro koordinaci a podporu národních systémů při rozvoji partnerství. Mezi jinými se jedná o následující:

- Dále rozvíjet fóra univerzit a podniků jako fyzickou i virtuální platformu na evropské úrovni určenou pro dialog mezi jednotlivými zúčastněnými stranami, zvážit rozšíření tohoto fóra tak, aby zahrnovalo i další úrovně vzdělávání a odborné přípravy, zúčastněné strany ze zemí mimo EU a konkrétní sektory v rámci vysokoškolského vzdělávání; dále aby šířila výsledky činnosti platformy a usnadnila přístup k příkladům osvědčených postupů a jejich sdílení.
- Usnadnit vytváření přeshraničních vazeb mezi celostátními nebo regionálními platformami, jež by mohly být zřízeny za účelem lepší spolupráce mezi institucemi vzdělávání a odborné přípravy a zaměstnavateli, aby byly vytvářeny synergie a podporována výměna osvědčených postupů a vzájemné učení.
- V rámci programu celoživotního učení zajistit, že a) priority jednotlivých programů v případě potřeby pomohou vytvořit všechny druhy partnerství mezi institucemi vzdělávání a odborné přípravy a zaměstnavateli, aby tak vzdělávání a odborná příprava v členských státech začaly lépe reagovat na potřeby trhu práce; b) jakékoli návrhy změn programu, zejména pokud jde o jeho revizi v roce 2013, zohlední cíl, jímž je povzbuzovat a posilovat partnerství mezi institucemi

vzdělávání a odborné přípravy a zaměstnavateli a zvýšit nabídku odborné praxe a počet učňovských míst; c) prostřednictvím cílených informačních kampaní se zvýší informovanost všech zúčastněných stran, tj. zaměstnavatelů, institucí vzdělávání a odborné přípravy i vzdělávajících se osob samotných, pokud jde o možnosti, které existují v oblasti mobility, zejména v oblasti odborné praxe a učňovských míst.

- S ohledem na zvýšení množství i kvality mobility vzdělávajících se osob a přípravou v rámci Evropy podpořit iniciativy zaměřené na navázání partnerství za účelem určení a překonání hlavních překážek mobility učňů a mladých lidí v počátečním odborném vzdělávání a přípravě.
- S využitím otevřené metody koordinace se zaměřit na výměnu informací a osvědčených postupů v oblasti partnerství mezi institucemi vzdělávání a odborné přípravy a zaměstnavateli a poskytovat výsledky příslušným zúčastněným stranám a široké veřejnosti.
- Zlepšit předvídaní potřeb trhu práce a dovedností zejména využitím odborných znalostí Evropského střediska pro rozvoj odborného vzdělávání – Cedefop v souvislosti s prováděním prognóz hospodářského vývoje a vývoje trhu práce i výhledů týkajících se požadavků v oblasti dovedností a kompetencí pro evropský trh práce a v této souvislosti provádět další příslušná doporučení iniciativy „Novými dovednostmi k novým povoláním“.
- Účinnějším způsobem zajistit informovanost zaměstnavatelů o existujících nástrojích v oblasti politik, partnerství a mobility a o rámcích pro spolupráci, jako jsou Doporučení o klíčových schopnostech, Evropský rámec kvalifikací – EQF, Evropský systém kreditů pro odborné vzdělávání a přípravu – ECVET a Evropský referenční rámec pro zajišťování kvality – EQARF.

3.3 Partnerství v kontextu rozvoje podnikatelského myšlení

Často diskutovaným tématem v rámci zmiňovaného partnerství je otázka rozvoje podnikatelského myšlení. Jde proto i o téma, které bylo diskutováno během českého předsednictví. V první polovině roku 2009 zahájila Evropská komise, konkrétně generální ředitelství pro podnikání a průmysl, iniciativu, v rámci níž byla uspořádána celkem čtyři setkání (kulaté stoly) k tématu podnikatelského myšlení, a to vždy v kulturně si blízkých regionech EU. Pražský kulatý stůl se uskutečnil na závěr předsednictví, na konci června 2009. Do Prahy zavítali představitelé ministerstev odpovědných za vzdělávání a jejich kolegové z oblasti průmyslu (případně hospodářství) ze sousedních zemí a získali možnost prezentovat aktuální iniciativy rozvíjené na národní úrovni a vyměnit si zkušenosti z hlediska podpory podnikatelského myšlení na všech úrovních vzdělávání. Nejzajímavější příklady pak byly představeny i na konferenci uspořádané již jen v českém kontextu v říjnu 2009.⁵

5 Viz informace na webových stránkách www.et2020.cz

3.3.1 Návaznost na české předsednictví

Jak již bylo řečeno výše, na prioritě českého předsednictví navázali švédští kolegové rozpracováním tématu znalostního trojúhelníku, tedy propojení vzdělávání, výzkumu a vývoje a inovací, mj. s důrazem na spolupráci zejména s podniky.

Ze strany Evropské komise je téma rozvíjeno jak na úrovni komunitárních programů (v rámci *Programu celoživotního učení* je několik aktivit zaměřeno právě na propojení vzdělávacích institucí a zaměstnavatelů), tak na úrovni nově zahájené platformy/fóra pro setkání relevantních aktérů k tématu spolupráce škol a *businessu*. Snaha o zjednodušení procesu přechodu mladých lidí ze vzdělávání do zaměstnání vedla už v předchozích letech ke vzniku řady iniciativ na místní, regionální, národní i na evropské úrovni, jak bylo popsáno v části věnované Sdělení Evropské komise k Fóru EU pro dialog mezi univerzitami a podniky. S ohledem na výzvy, které přinesla globální ekonomická krize, považuje Komise za nutné budovat ještě širší formy spolupráce, jejichž smyslem bude napomáhat širším změnám ve vzdělávacích systémech, větší flexibilitě škol a jejich studijní nabídce, rozšiřování dovedností a kompetencí, změnám stylu vyučování a organizace výuky. Po úspěšném rozběhnutí zmiňovaného tematického fóra EU pro spolupráci univerzit a podniků byla tato spolupráce rozšířena také na další fáze vzdělávacího procesu, zejména na střední a základní školy.

Tematické fórum pro spolupráci škol a firem (*EU School-Business Cooperation Forum*) proběhlo ve dnech 24.–25. března 2010 v Bruselu. Účastníci se zabývali možnostmi rozšíření spolupráce škol a firem na úroveň základních škol a seznámili se také s konkrétními projekty, které mají matematické a technické dovednosti (MST) násilně rozvíjet v předškolním vzdělávání. Shodli se, že je nutné podporovat projekty, které vedou k budování dlouhodobého partnerství škol a zaměstnavatelů, k posilování podnikatelského myšlení u žáků a studentů škol a k otevírání vzdělávacích systémů návrhům a potřebám zaměstnavatelů. Toto úsilí musí být založeno nejen na flexibilitě, ale především na oboustranné důvěře. Bez ní není možné dosáhnout hlavního cíle tohoto partnerství, tedy získání znalostí a dovedností, díky kterým budou absolventi připraveni uplatnit se na pracovním trhu v prostředí rychle se měnícího světa.

Na závěr je možné snad jen dodat, že české předsednictví přispělo ke zdůraznění tématu otevřenosti škol vůči partnerství se zaměstnavateli a naopak a zviditelnilo možnosti spolupráce i na ostatních úrovních vzdělávání, než jen v rámci vysokoškolského a odborného vzdělávání, kde je nevyhnutelné a přirozené. Iniciováno bylo několik aktivit, které mohou do budoucna napomoci podpoře spolupráce a dosažení pozitivních efektů na obou stranách. Opět však bude závisť na jednotlivých zemích včetně České republiky, do jaké míry budeme umět využívat potenciál evropské spolupráce pro zlepšení situace na národní úrovni.

4

Vzdělávání v roce 2009 v tématech

Modernizace vysokoškolského vzdělávání v kontextu Boloňského procesu a souvisejících evropských aktivit

Odpověď na otázku „jaké vzdělání potřebujeme?“ hledejme v odpovědi na jinou otázku: „Jakou společnost chceme vytvořit?“⁶

4.1 Úvod

Boloňský proces změnil charakter evropského vysokého školství. V nepřehledných národních systémech konce minulého století se studenti jen obtížně orientovali a neméně složité bylo i uznávání získaných kvalifikací. Aby podpořili volný pohyb studentů, učitelů a výzkumných pracovníků vysokých škol v Evropě, rozhodli se ministři dobrovolně reformovat národní systémy vysokoškolského vzdělávání, které jsou v Evropě zcela v kompetenci jednotlivých zemí, řídit se některými společnými „standardy“, zavádět společné nástroje a hledat v řadě oblastí společné postupy. Cílem bylo vytvořit *Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání* tvořený přehlednými a prostopnými národními systémy.

Myšlenka společné architektury vysokoškolských systémů v Evropě byla poprvé vyslovena na setkání ministrů 4 zemí – Francie, Itálie, Německo a Velké Británie – v Paříži v roce 1998 u příležitosti oslav 750 let pařížské Sorbonny. Vznikla deklarace známá jako „Sorbonnská deklarace o harmonizaci výstavby Evropského systému vysokého školství“. Deklaraci pak tyto čtyři ministři zakončili výzvou, aby se i „ostatní země Evropské unie a ostatní evropské země k nám připojily a aby všechny evropské univerzity posílily postavení Evropy ve světě tím, že budou stále zlepšovat a modernizovat vzdělávání pro občany svých zemí.“ Stalo se tak v červnu 1999, kdy byla podepsána 31 ministry 29 evropských zemí Boloňská deklarace, která zahájila tzv. Boloňský proces.

Vedle výše zmíněné snahy o volný pohyb byla Sorbonnská i Boloňská deklarace reakcí na masifikaci vysokoškolského vzdělávání, na upadající zájem studentů ze zámoří, zejména z Asie, studovat na evropském kontinentu, a snahou změnit systémy tak, aby evropské vysoké školství nezačalo zaostávat za rychle se rozvíjejícími systémy zemí, jako je například Čína či Indie. V neposlední řadě byla snaha reformovat vysoké školství v odpovědi na měnící se strukturu evropské ekonomiky směrem k ekonomice znalostí. Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání měl být vytvořen do roku 2010.

Rok 2009 se tedy stal rokem, kdy jednotlivé státy i vysoké školy bilancovaly, co se podařilo docílit, kde zůstala slabá místa, a zároveň hledaly odpověď na otázku, jak dál. Vyvrcholením těchto snah byla pak konference ministrů, která se sešla ve dnech 28.–29. dubna 2009 v Belgii, v Lovani/Louvain-la-Neuve.

Za přípravu dokumentů pro konferenci je vždy zodpovědná Boloňská řídicí skupina (Bologna Follow Up Group), která pracuje pod vedením země předsedající

6 Viz prezentace Sjura Bergana, představitele Rady Evropy, který na zasedání konference ministrů v Lovani/Louvain-la-Neuve (2009) vedl delegaci Rady Evropy. Ve svém příspěvku citoval chilského sociologa Eugenio Tironi a jeho knihu *El sueño chileno (Chilský sen)*. http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/CoE_address_Leuven_280409.pdf

Evropské unii, za podpory sekretariátu, který poskytuje země, ve které se vždy jednou za dva roky sejdou ministři, aby vyhodnotili, čeho bylo dosaženo, a přijali základní normotvorné dokumenty. Zatímco předsednické země EU se střídají ve vedení po 6 měsících a ve vedení EU pracují v systému „trojka“, v Boloňském procesu úzce spolupracují ty čtyři země, které zajišťují vedení Boloňské řídicí skupiny během dvouletého období mezi konferencemi ministrů.

4.2 Konference ministrů v Lovani/Louvain-la-Neuve a její důsledky pro vývoj Boloňského procesu

V roce 2009 bylo hostitelem společenství BENELUX. V rámci svého předsednictví v první polovině roku 2009 stála Česká republika v čele Boloňské řídicí skupiny v době, kdy předchozí úsilí započaté v roce 2007 vrcholilo a kdy bylo třeba dokončit diskusi o budoucích prioritách procesu a připravit základní dokumenty pro konferenci ministrů v Lovani/Louvain-la-Neuve. Navázala na práci portugalského (2008), slovinského a francouzského předsednictví (2009).

Cílem konference v Lovani/Louvain-la-Neuve bylo na základě vyhodnocení uplynulých 10 let reformy ve vysokém školství připravit podklady pro další rozvoj Boloňského procesu v příštím desetiletí. Této konferenci spolupředsedali český ministr školství Ondřej Liška a ministři školství Belgie, Lucemburska a Nizozemska.

Pro přípravu konference ministrů se sešel dvakrát užší výbor Boloňské řídicí skupiny, jedenkrát v Praze a jedenkrát v belgickém Ostende. Boloňská řídicí skupina zasedala v Praze dvakrát, v únoru a v březnu. Zasedání se účastnilo 46 členských států Boloňského procesu⁷ a Evropská komise, dále pak konzultativní členové, kterými jsou mezivládní organizace Rada Evropy a UNESCO, dále zástupci vysokých škol a studentů, reprezentovaných zejména Evropskou asociací univerzit (EUA), Asociací institucí vysokoškolského vzdělávání (EURASHE),⁸ Evropskou unií studentských svazů (ESU) a zástupci dalších důležitých aktérů v oblasti vysokoškolského vzdělávání.⁹

Konference ministrů v Lovani/Louvain-la-Neuve vyslala jasný signál, že přestože výsledky Boloňského procesu jsou významné, zdaleka vše nebylo doděláno a pr-

7 Boloňský proces zahrnuje kromě tří zemí všechny země Evropské kulturní dohody: EU-27, Norsko, Lichtenštejnsko a Island, Švýcarsko, kandidátské země EU – Chorvatsko a Turecko, země Balkánského poloostrova – Albánie, Bosnu a Hercegovinu, Makedonii, Srbsko a Černou Horu, země bývalého Sovětského svazu – Arménii, Ázerbájdžán, Gruzii, Moldávii, Rusko a Ukrajinu, dále pak Andorru a Svatý stolec.

8 Tato asociace sdružuje zejména instituce, které patří k více profesně orientovaným, případně poskytují terciární vzdělání na akademicky nižší úrovni, než je bakalář. V Boloňském procesu je takovéto vzdělání nazýváno „kratším“ cyklem. V ČR tomuto typu institucí odpovídají vyšší odborné školy.

9 Zaměstnavatelů reprezentovaných BusinessEurope, odborů – zastoupených Education International, sítě pro zabezpečení kvality ve vysokoškolském vzdělávání známé pod zkratkou ENQA.

vou prioritou je tedy dokončit reformy již započaté. Se zájmem byla očekávána zpráva z nezávislého hodnocení Boloňského procesu od jeho počátku až do současné doby s názvem „*Hodnocení pokroku v reformách vysokého školství*“ (Assessment of Progress in Higher Education Reform). Hodnocení probíhalo pod vedením konsorcia složeného z výzkumných institucí CHEPS (Centrum pro studium politik ve vysoké školství při Universitě Twente),¹⁰ INCHER-Kassel (Internationales Zentrum für Hochschulforschung – Kassel)¹¹ a ECOTEC (Mezinárodní výzkumné, konzultační a manažerské středisko pro poskytování služeb v rozvoji sociálních a ekonomických služeb).¹² Výsledky byly zveřejněny v březnu roku 2010, kdy se sešli ministři opět, na konferenci pořádané ve spolupráci Rakouska a Maďarska, v Budapešti a ve Vídni a slavnostně vyhlásili Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (EHEA). Stalo se tak 12. března 2010.

4.2.1 Prioritní oblasti pro období 2010–2020

Zásadní pro období 2010–2020 bude **vysoká kvalita, excellence ve všech činnostech vysokých škol, tj. od výuky přes výzkum a vývoj, službu regionu a další zaměření vysokých škol, která od nich společnost očekává**. Důraz kladli ministři dále zejména na **celoživotní učení, sociálně spravedlivý systém vysokého školství a mobilitu studentů i akademických pracovníků**. V závěrečném komuniké z Lovaně/Louvain-la-Neuve (2009) nazvaném *Boloňský proces 2020 – Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání v novém desetiletí* ministři vymezili **deset prioritních oblastí**: sociální aspekty (rovný/spravedlivý přístup ke studiu, větší úspěšnost v ukončování studia), celoživotní učení, zaměstnatelnost, učení orientované na studenta a výuka na vysokých školách, vzdělávání, výzkum, inovace, mezinárodní otevřenost, mobilita, více-rozměrné nástroje pro zajištění transparentnosti (typologie vysokých škol), sběr (kvalitních) dat, financování.

Sociální rozměr: rovný přístup ke studiu a větší úspěšnost v jeho dokončování

Ministři si předsevzali rozšířit přístup k vysokoškolskému vzdělávání tím, že budou podporovat studenty ze znevýhodněných skupin při vstupu na vysokou školu a vytvoří zároveň podmínky pro to, aby mohli studium dokončit. Znamená to „*zlepšovat vzdělávací prostředí, odstraňovat všechny bariéry při studiu a vytvářet vhodné ekonomické podmínky pro studenty, aby mohli využívat studijní příležitosti na všech úrovních.*“

Celoživotní učení

Komuniké ministrů vymezilo, co je třeba považovat za celoživotní učení: „*Celoživotní učení zahrnuje získávání kvalifikací, rozšiřování znalostí a porozumění, získávání nových dovedností a kompetencí či obohacení osobního růstu. Celoživotní učení znamená, že k získání kvalifikace*

mohou vést flexibilní vzdělávací cesty, včetně studia s částečnou studijní zátěží, nebo ji lze získat na základě pracovních zkušeností.“ Tedy celoživotní učení (lifelong learning) není chápáno ani jako celoživotní vzdělávání nebo dokonce další profesní vzdělávání (continuing professional development). Je v celé hierarchii nejvýše a tvoří zastřešující koncept vzdělávání. Proto za velmi důležité pro tento koncept považují ministři uznávání výsledků předchozího učení a vzdělávání, ať již získaných vzděláváním formálním (i mimo vysokou školu), či neformálním nebo informálním učním.

Snazšímu uznávání by mohly napomoci rámce kvalifikací. Proto důležitou prioritou zůstává dokončení národních rámců kvalifikací kompatibilních s oběma evropskými.¹³ Aby mohly být vytvořeny důsledně a aby sloužily větší prostupnosti a transparentnosti EHEA, byl na základě doporučení Boloňské řídicí skupiny revidován termín pro jejich přípravu – ministři se zavázali ve svém komuniké k tomu, že **národní rámce kvalifikací budou dokončeny do roku 2012, kdy jednotlivé země připraví sebecertifikační zprávy**, na jejichž základě se stanou národní rámce kvalifikací součástí EHEA. Práce na národních rámcích kvalifikací v rámci Boloňského procesu musí být důsledně koordinovány s vývojem v EU, neboť Evropský rámec kvalifikací pro celoživotní učení (EQF) a zastřešující rámec kvalifikací pro EHEA (QF-EHEA) se pro terciární vzdělávání/vysoké školství překrývají. Vznikající národní rámce kvalifikací pak budou srovnatelné s QF-EHEA a budou rovněž slučitelné s EQF navrženým Evropskou komisí.¹⁴

Zaměstnatelnost

V této prioritní oblasti byla zdůrazněna spolupráce mezi jednotlivými aktéry – „*mezi vládami, vysokoškolskými institucemi, sociálními partnery a studenty*“. Dále ministři kladli důraz na **obousměrný dialog mezi vysokými školami a zaměstnavateli**. Je to cesta, jak studenti získají odborné i průřezové znalosti, dovednosti a kompetence, které využijí ve svém profesním životě.

Učení orientované na studenta a vzdělávací poslání vysokého školství

Ministři apelovali na vysoké školy, aby důsledně dbaly o kvalitu a své kurikulární reformy opřely o metodiku výsledků učení. Dále zdůraznili, že „*učení orientované na studenta vyžaduje podporovat každého jednotlivce, nově přistupovat k výuce i ke studiu, vytvářet efektivní poradenské*

¹³ V rámci Boloňského procesu, v roce 2005 konference ministrů v Bergenu schválila zastřešující Kvalifikační rámec pro Evropský prostor vysokoškolského vzdělávání (QF-EHEA) a nezávisle na tom bylo v roce 2008 pro země EU přijato Doporučení Evropského parlamentu a Rady o Evropském rámci kvalifikací pro celoživotní učení (EQF).

¹⁴ Na konferenci v Londýně konané v rámci Boloňského procesu v roce 2007 ministři konstatovali, že „národní kvalifikační rámce srovnatelné se zastřešujícím Kvalifikačním rámcem pro evropský prostor vysokoškolského vzdělávání budou rovněž slučitelné s Evropským kvalifikačním rámcem pro celoživotní učení, který navrhla Evropská komise“. *Londýnské komuniké (2007), odst. 2.9.*

¹⁰ Viz: <http://www.utwente.nl/cheps/>

¹¹ Viz: <http://www.incher.uni-kassel.de/>

¹² Viz: <http://www.ecotec.com/>

struktury a kurikulum jasněji zaměřit na studenta ve všech třech cyklech.“ To povede k „vytváření vysoce kvalitních, flexibilních více individuálně přizpůsobených vzdělávacích cest“. Lze konstatovat, že spolu s konceptem celoživotního učení vytváří učení orientované na studenta **změnu paradigmatu v přístupu k vysokoškolskému vzdělávání**.

Vzdělávání, výzkum a inovace

Tato priorita staví na propojenosti výzkumu a vzdělávání. Zaměřuje se na studenty doktorských programů a na mladé výzkumníky. Doktorské programy by měly „umožňovat vysoce kvalitní výzkum v jednotlivých oborech a měly by být v rostoucí míře doplňovány interdisciplinárními programy“. Dále ministři apelovali na vysoké školy, aby vytvořily „pro začínající výzkumné pracovníky přitažlivější kariérní postup“.

Mezinárodní otevřenost

Ministři vyzvali nejenom k soutěži, ale i mezinárodní spolupráci. „Konkurenci v globálním měřítku je třeba doplnit zvýšenou strategií dialogu a spolupráce založenou na partnerství s dalšími částmi světa“. Slibují si, že lepší spolupráci napomohou pravidelná setkávání na politické, ale i odborné úrovni, „zvláště prostřednictvím organizování Boloňského politického fóra zahrnujícího rozmanité aktéry“ a odborného programu na tato fóra navazujícího.

Mobilita

Staronovou prioritní oblastí je i mobilita. „Mobilita je důležitá pro osobní rozvoj a zaměstnatelnost, pěstuje respekt pro diverzitu a schopnost vyrovnávat se s jinými kulturami. Podporuje jazykový pluralismus, zdůrazňuje mnohazyčnou tradici Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání, a tím zvyšuje spolupráci a konkurenci mezi vysokoškolskými institucemi. Mobilita by tudíž měla být charakteristickým rysem Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání.“ V každém studijním programu by vysoké školy měly pamatovat na mobilitní okno (mobility Windows).

V komuniké se objevil závazek, že **do roku 2020 by mělo mít 20 % absolventů v rámci celé EHEA zkušenost s pobytem na zahraniční vysoké škole či praktickou stáží v cizině**. K tomu musejí přispět jednotlivé země, politika EU i každá vysoká škola tak, aby byly vytvořeny podmínky organizační, technické a finanční. Řídící skupina bude hledat cesty, jak by mohlo dojít k lepší vyváženosti mezi zeměmi EHEA v mobilitě studentů. V oblasti uznávání vzdělání dosaženého v zahraničí se ministři zavázali k **rozpracování doporučení zpracovaných v rámci analýzy národních akčních plánů v oblasti uznávání**. Boloňský proces by měl též pokračovat ve své spolupráci s mimoevropskými zeměmi.

Ministři dále zdůraznili, jak významnou roli v rozvoji vysokých škol hraje **mobilita pracovníků vysokých škol**. Proto je „třeba vytvořit rámcové podmínky, které mobilitním pracovníkům zajistí náležitý přístup k sociálnímu zabezpečení a usnadní přenositelnost důchodů a doplňkových důchodových práv“, zároveň však třeba co nejlépe využít stávající právní rámce.

Shromažďování dat

Všechna monitorování do budoucna by se měla opřít o kvalitnější a profesionálně získávaná data. Na základě sběru dat (ve spolupráci s EUROSTATEM a EUROSTUDENTEM) bude Řídící skupina pracovat na **indikátorech pro měření mobility a sociálních aspektů v rámci probíhajících reforem**. Vzhledem k tomu, že se jedná o prioritu i v rámci nového *Strategického rámce evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě do roku 2020 (ET 2020)*,¹⁵ bude třeba oba procesy pečlivě koordinovat.

Vícerozměrné nástroje pro zajištění transparentnosti

Komuniké zavázalo Řídící skupinu k tomu, aby pečlivě mapovala vývoj týkající se nástrojů pro zajištění transparentnosti v EHEA (zejména se jedná o typologii vysokých škol a rankingy vznikající na evropské úrovni) a přednesla výsledky na konferenci ministrů v roce 2012 v Budapešti. Toto téma patřilo v diskuzích předcházejících závěrům loňské konference k nejkontroverznějším.

Financování

Ministři potvrdili, „že veřejné financování zůstává hlavní prioritou, která má zajistit rovný přístup a další udržitelný rozvoj autonomních vysokoškolských institucí“. Apelovali na vysoké školy, že s autonomií roste i jejich odpovědnost vůči společnosti, že je tedy třeba, aby reagovaly na její potřeby. Dále zdůraznili, že větší pozornost je na všech úrovních (zejména na národní a institucionální) nezbytné věnovat „hledání nových a diverzifikovaných finančních zdrojů a metod financování“.

4.2.2 Zprávy připravené pro zasedání ministrů, registru kvality

Pro zasedání ministrů byla připravena celá řada zpráv, které jsou dobrým východiskem pro budoucí práci – uveďme alespoň některé:

Stocktaking Report 2007–2009, publikace připravená pracovní skupinou Boloňské řídicí skupiny. Zpráva analyzovala zejména naplňování cílů v implementaci tříступňové struktury studia a zavádění národních rámců kvalifikací, zabezpečení kvality a oblasti uznávání, zejména

¹⁵ *Ministři EU zodpovědní za vzdělávání přijali na svém řádném zasedání 12. května 2009 Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě do roku 2020. Byl předložen v podobě Závěrů Rady, jež vycházejí z příslušného sdělení Evropské komise z prosince 2008. Přijetí rámce již v této době je důležité z hlediska reakce na aktuální ekonomickou krizi. Strategický rámec evropské spolupráce je postaven na čtyřech cílech: celoživotnímu učení a mobilitě; kvalitě a efektivitě; rovném přístupu a aktivním občanství; kreativitě, inovacích a podnikatelském myšlení. Dokument také definuje základní principy evropské spolupráce, otevřenost třetím zemím a spolupráci s mezinárodními organizacemi, propojení s boloňským procesem a Evropským výzkumným prostorem. V návaznosti na strategické cíle definuje odpovídající referenční úrovně (benchmarky), které jsou jednoznačně nejvíce diskutovanou oblastí, kde je vždy nutné mít na paměti národní specifika a problematiku kvantifikovatelnost společného úsilí jedním „číslem“.*

zavádění principů Lisabonské úmluvy o uznávání vzdělávání¹⁶ do praxe a uznávání předchozího vzdělávání včetně informálního a neformálního učení. Jde o analytickou a srovnávací zprávu založenou na národních zprávách všech členských zemí Boloňského procesu. Jasný signál, který zpráva vyslala, se dá stručně shrnout do teze: Podle úprav v národních právních systémech jsou základní cíle Boloňského procesu plněny, nicméně pokud se dostaneme hlouběji ke skutečnému naplňování, celá řada nástrojů v praxi nefunguje. Příkladem je provedení restrukturalizace studia, přechod mezi prvním (bakalářským) a druhým (magisterským) cyklem nebo zavádění kreditů ECTS, ale i další. Česká republika v tomto smyslu není výjimkou.

Ve spolupráci s EUROSTATEM a projektem EUROSTUDENT vznikla publikace *Boloňský proces – Klíčové indikátory v oblasti sociální dimenze a mobility*. Jde o sběr dat, který byl prvním počinem, který je zajímavým zdrojem informací a který by se měl do budoucna stát nedílnou součástí pravidelně předkládaných hodnotících zpráv o implementaci Boloňského procesu.

EURYDICE vydala publikaci *Vysoké školství v Evropě 2009: Vývoj v rámci Boloňského procesu* pojednávající o vývoji ve třech prioritních oblastech – 1. strukturovaném studiu, 2. systémech zabezpečení kvality a 3. uznávání dosaženého vzdělání, jak celé kvalifikace, tak i částí studia, a uznávání předchozího vzdělávání včetně informálního a neformálního učení. Tato zpráva potvrdila výsledky *Stocktaking* a doplnila je o další konkrétní údaje.

Boloňská řídicí skupina předložila zprávu o budoucím vývoji procesu *Bologna po roce 2010*, pod vedením Rady Evropy byla zmapována situace oblasti příprav národních rámců kvalifikací, pozornost si dále zaslouží informace o tom, jak skutečně vypadá uznávání vzdělávání v EHEA – *Zpráva Řídicí skupině boloňského procesu o analýze národních akčních plánů v oblasti uznávání vzdělávání*, která upozorňuje na problémy v této klíčové oblasti a ukazuje, jak poměrně málo se dosud podařilo dosáhnout, kolik mýtů a předsudků v této oblasti panuje a jak jsou procesy i systémy uznávání v jednotlivých zemích rozrůzněné.

Ministři v komuniké požádali tzv. Skupinu E4 (složenou ze zástupců ENQA-EUA-EURASHE-ESU),¹⁷ aby pokračovala v úspěšném rozvíjení evropské dimenze v zabezpečení kvality, včetně práce na **Evropském registru pro zabezpečení kvality** (*The European Quality Assurance Register for Higher Education – EQAR*).

EQAR vznikl v prvé polovině roku 2008 a registruje všechny agentury pro zabezpečení kvality, které prokázají, že postupují podle *Standardů a směrnic pro za-*

jišťování kvality v Evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání.¹⁸ EQAR slouží jako nástroj, který má zabezpečit jasnou a spolehlivou informaci o registrovaných agenturách zabezpečujících kvalitu (nemůže tedy být registrována agentura, se kterou se dnes často setkáváme pod názvem „degree mill“, která potvrdí i instituce, které nemají dostatečnou kvalitu či nejsou součástí národních systémů a které nelze vždy bezpečně určit). EQAR slouží studentům a zaměstnavatelům i vysokým školám.¹⁹ Účast v registru je dobrovolná. V roce 2009 bylo v EQAR zapojeno 25 členských států Boloňského procesu. Na konci roku 2009 byly registrovány agentury z 8 zemí – Belgie, Bulharska, Holandska a vlámské části Belgie (společná agentura), Irska, Německa, Rakouska, Rumunska, Španělska. V řadě zemí šlo o více než jednu agenturu. Naopak v některých zemích nejsou agentury pro zabezpečení kvality otevřeny registraci v EQAR a preferují členství v ENQA či bilaterální dohody mezi sebou. ČR účast v registru zvažuje a v roce 2009 úspěšně kandidovala jako pozorovatel do Výboru EQAR, kde začne působit od druhé poloviny roku 2010 a bude tak lépe moci rozhodnout, zda ČR v budoucnu vstoupí do EQAR, či zda Akreditační komise požádá o zařazení do registru. S oběma procedurami jsou spojeny nemalé finanční náklady.

Pracovní program pro další desetiletí Boloňského procesu byl dále rozpracován v září 2009 na zasedání Boloňské řídicí skupiny ve Stockholmu, tedy pod švédským předsednictvím EU. Česká republika se aktivně zapojila do třech pracovních skupin, a to skupiny zabývající se indikátory hodnocení implementace Boloňského procesu, skupiny pro sociální dimenzi a pracovní skupiny pro implementaci národních rámců kvalifikací. Dále je členem mezinárodní „boloňské“ sítě sdružující národní kontaktní místa pro spolupráci s mimoevropskými zeměmi.

Rozpracovaný program pro příští období i všechny dokumenty týkající se Boloňského procesu lze nalézt na oficiální adrese: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>

18 *Evropské Standardy a směrnice pro zajišťování kvality v Evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area) byly přijaty v roce 2005 na konferenci ministrů v Bergenu. Viz: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/Standards-and-Guidelines-for-QA.pdf>.*

19 *V některých zemích začíná diskuse o tom, že vysoké školy by si mohly vybrat k akreditacím kteroukoliv agenturu registrovanou v EQAR, s obdobným návrhem, který zatím neprošel, přišla i Evropská komise ve svém doporučení týkajícím se zabezpečení kvality ve vysokém školství. Diskutuje se např. v Rakousku, a to za předpokladu, že bude prokazatelné, že vybraná agentura pokryje všechna národní kritéria, a obdobně uvažovalo i Dánsko. Německo diskutuje o tom, že by uznávalo akreditace pro programy typu joint degree, pokud by části zabezpečované partnerskými institucemi byly akreditovány agenturou zařazenou v EQAR; Lichtenštejnsko nemá svoji agenturu pro zabezpečení kvality a uvažuje o tom uznávat ty agentury, které budou v registru. Rumunsko v zákoně požaduje, aby jeho národní agentura byla zařazena do registru a vysoké školy by mohly po akreditaci národní agenturou pro opakovanou vnější hodnocení využívat agentury zařazené v EQAR.*

16 *Společná úmluva Rady Evropy a UNESCO, plným zněním Úmluva o uznávání kvalifikací týkajících se vysokoškolského vzdělávání v evropském regionu (Lisabon, 11. dubna 1997).*

17 *ENQA – Evropská síť sdružující agentury pro zabezpečení kvality; EUA – Evropská asociace univerzit; EURASHE – evropská asociace sdružující vysokoškolské instituce, včetně institucí pro profesní vzdělávání; ESU – Evropská studentská unie.*

4.3. Boloňské politické fórum

Boloňský proces si získal nemalou pozornost i mimoevropských zemí, které oceňují zejména lepší přehlednost systémů vysokoškolského vzdělávání v Evropě. Bezprostředně po zasedání evropských ministrů následovalo v Louvain-la-Neuve dne 26. dubna 2009 Boloňské politické fórum (Bologna Policy Forum), na kterém se sešly delegace členských zemí Boloňského procesu se zástupci z mimoevropských zemí z *Austrálie, Brazílie, Kanady, Číny, Egypta, Etiopie, Izraele, Japonska, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Mexika, Maroka, Nového Zélandu, Tunisu* a *USA*. Toto fórum bylo zejména odpovědí na rostoucí zájem, který Boloňský proces vyvolává mimo Evropu. Některé ze zúčastněných zemí chtěly přistoupit k Boloňskému procesu (Izrael, Kazachstán,²⁰ Tunís), jiné měly zájem spolupracovat s EHEA jako celkem nebo se pokoušely o podobné reformy (např. země Latinské Ameriky) a chtěly si vyměňovat dobré i špatné zkušenosti. Nejžádanějšími oblastmi spolupráce byly: uznávání vzdělávání (a jeho částí), rámce kvalifikací – evropský rámec i implementace rámců národních, systémy a metody zabezpečení kvality, mobilita akademických pracovníků, studentů a výzkumníků.

Rakousko navrhlo vytvořit pracovní skupinu pro přípravu příštího fóra složenou ze zástupců zemí Boloňského procesu i zemí mimoevropských. Dále navrhlo začít pracovat na databázi expertů, kteří by mohli v jednotlivých oblastech spolupráce pomoci. Na závěr jednání bylo přijato společné prohlášení zemí Boloňského procesu a 15 mimoevropských zemí.²¹ Dialog pokračoval ve Vídni dne 12. března 2010, opět bezprostředně po zasedání ministrů zemí Boloňského procesu.

Několik otázek k dalšímu desetiletí

Boloňský proces vstoupil do své druhé fáze, která bude velmi náročná, možná ještě náročnější nežli strukturální reformy, kterými se zabýval v uplynulém desetiletí. Byla implementována třístupňová struktura, existuje řada nástrojů (vznikají národní rámce kvalifikací, je vydáván dodatek k diplomu, jsou zaváděny ECTS kredity apod.). Zpráva EURYDICE však ukazuje, že zdaleka ne vše vedlo a vede k lepší transparentnosti a průchodnosti v evropském a pravděpodobně i národním či institucionálním kontextu. Kde končí jedinečnost a rozrůzněnost jednotlivých národních systémů a kde začíná nepřehlednost a různost taková, že volný pohyb v EHEA a uznávání dosažených kvalifikací se komplikují více než dříve? Kritici tvrdí, že Boloňský proces pomalu ztrácí kredibilitu a původní dynamiku, kterou měl na přelomu tisíciletí. Je tomu skutečně tak, nebo Boloňský proces a s ním spojené reformy procházejí fází, kdy nutno kriticky vyhodnotit, co skutečně funguje a je přínosem pro rozvoj vysokého školství, a kde je třeba postupy ještě doladit? Vývoj v příští dekádě se bude jednoznačně lišit od té předchozí – zejména proto, že se musí zaměřit na obsahovou ná-

plň nově vzniklých struktur. Tam, kde jde o nástroje pro lepší transparentnost, které mají umožnit volnější pohyb studentů a snazší uznávání (např. vznik národních rámců kvalifikací, ECTS, dodatek k diplomu), musí dojít k větší koordinaci na evropské úrovni a následně na úrovni národní.

S tím souvisí i překryv Boloňského a Lisabonského procesu v oblasti vysokého školství. Během svého půlročního mandátu se české předsednictví snažilo důsledně oba procesy v oblasti vysokého školství koordinovat. Překryv zde v uplynulém období byl a nově přijaté priority jak v rámci Boloňského procesu, tak ve *Strategickém rámci evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě do roku 2020* napovídají, že tomu tak bude i do budoucna – a překryv bude pravděpodobně ještě větší. Typickým příkladem, že koordinace mezi Boloňským a Lisabonským procesem v uplynulé době často neexistovala, je vznik dvou evropských rámců kvalifikací – 2005 v Boloňském a 2008 v Lisabonském procesu.

4.4 Další aktivity v rámci Evropské unie

Evropská komise se snaží podpořit reformy směřující k modernizaci evropského vysokoškolského vzdělávání přímo, v rámci Boloňského procesu. V evropském kontextu využívá zejména program Erasmus v Programu celoživotního učení, pro mimoevropskou mobilitu a programy typu „*joint degree*“ slouží program Erasmus Mundus. Dále Evropská komise podporuje výzkum a vývoj, zejména v rámci 7. rámcového programu, a existující programy pro konkurenceschopnost a inovace nebo strukturální fondy a půjčky Evropské investiční banky.

Hlavní výzvy a překážky související s modernizací vysokoškolského vzdělávání byly popsány ve sdělení Evropské komise z roku 2006,²² které předložilo devět oblastí, jež je nutné řešit a které se týkaly správy vysokých škol, mobility, autonomie a odpovědnosti, partnerství vysokých škol a podnikatelské sféry, posílení mezioborovosti ve studijních programech a výzkumu, rozvíjení tzv. třetí role vysokých škol a jejich působení ve společnosti, jak docílit excelence, kurikulární reformy a financování. Spolu s mobilitou se Evropská komise ve spolupráci s členskými státy a sektorem vysokoškolského vzdělávání soustředila zejména na tři hlavní oblasti: kurikulární reforma, efektivní správa a řízení vysokého školství na národní i institucionální úrovni a financování, které umožní udržitelný rozvoj činností vysokých škol, ať již v oblasti výuky, výzkumu, službě společnosti, či v jiné oblasti jejich působnosti. Tento program je znám též pod názvem *agenda modernizace vysokoškolského vzdělávání*. Naplňování priorit Evropská komise podporuje prostřednictvím otevřené metody koordinace, odborných skupin a studií, včetně dialogu mezi skupinami zákonodárců a odborníků, tzv. „*peer-learning activities*“ (PLA) podporujících vzájemné učení se z příkladů dobré a horší praxe, ukazatelů/benchmarků, zpráv a analýz. Mezi konkrétní aktivity

²⁰ Kazachstánu se to podařilo a byl přijat v Budapešti 11. března 2010 konferencí ministrů.

²¹ Statement by the Bologna Policy Forum 2009.

²² „Plnění programu modernizace pro univerzity: vzdělávání, výzkum a inovace“, KOM (2006) 208.

pak patřily iniciativy v oblastech zajištění kvality, implementace ECTS, národních rámců kvalifikací kompatibilních s EQF, EIT,²³ sběr dat o vysokých školách nebo projekty pro vytvoření evropské klasifikace vysokých škol či evropského rankingu vysokých škol atd. Evropská komise přijala nová opatření zejména v následujících oblastech:

4.4.1 Mobilita

Mobilita je silnou prioritou Evropské komise již od konce 80. let minulého století. V prosinci 2007 Evropská komise vytvořila fórum odborníků na vysoké úrovni týkající se mobility s cílem zjistit, jak může EU při využití úspěchů doposud dosažených programem Erasmus dále prohloubit mobilitu nejen v rámci vysokoškolského sektoru, ale i mobilitu mladých lidí obecně, například mladých podnikatelů a umělců a dále v sektorech, jako je odborné vzdělávání. Expertní fórum prověřilo všechny možnosti podstatného posílení mobility v rámci Evropy a v červnu 2009 Komise vydala *Zelenou knihu o mobilitě*, navazující na doporučení a diskusi ohledně dané politiky v období francouzského předsednictví (2008).

Zelená kniha navrhla způsoby, jak zvýšit mobilitu ve vzdělávání, a to nejen v rámci programu Erasmus, ale v rámci všech forem vzdělávání tak, aby se mobilita stala standardem, nikoli výjimkou. Ve snaze učinit mobilitu pravidlem fórum navrhuje stanovit střednědobé a dlouhodobé cíle pro mobilitu. Ke zvýšení mobility je nutná koordinace aktivit Komise, členských států a dalších zúčastněných subjektů. Důležitým faktorem jsou i finanční zdroje investované do programů evropské mobility. Mezi nejúspěšnější patří v oblasti vysokoškolského vzdělávání programy Erasmus a Erasmus Mundus.

Program Erasmus měl během své působnosti nezanedbatelný dopad na modernizaci evropských vysokých škol, zejména v oblastech jejich internacionalizace, inovace vzdělávacích programů, rozvoje kreditového systému ECTS a zajištění kvality. Všechny tyto aktivity patří i k základním cílům Boloňského procesu. Do programu je v současné době zapojeno přibližně 90 % evropských vysokých škol z 31 účastnických zemí. Výměnných studijních pobytů se od konce 80. let, kdy byl program zahájen (ČR se připojila v roce 1998), zúčastnilo přibližně na dva miliony studentů. V současnosti pobírají stipendium z programu Erasmus v určité fázi studia přibližně 4 % evropských studentů. Česká republika je po Lichtenštejnsku a Rakousku třetí zemí s nejvyšším podílem vyslaných studentů, poté následuje Španělsko.

Dalším úspěšným evropským programem je **Erasmus Mundus**, který podporuje spolupráci a mobilitu v oblasti vysokoškolského vzdělávání a spolupráci s mimoevropskými zeměmi a naplňuje tak důležitou prioritu Evropské komise i Boloňského procesu – větší otevřenost Evropy vůči ostatním kontinentům. První etapa programu Erasmus Mundus byla schválena na období 2004–2008.

²³ ECTS: Evropský systém pro přenos a akumulaci kreditů; EQF: Evropský rámec kvalifikací pro celoživotní učení; EIT: Evropský inovační a technologický institut.

V červenci 2007 Evropská komise program vyhodnotila a přijala návrh druhé etapy na období 2009–2013, který byl schválen rozhodnutím Evropského parlamentu a Rady v prosinci 2008. Slavnostní zahájení 2. etapy proběhlo v Bruselu počátkem roku 2009, během českého předsednictví EU. Cílem programu je zvyšovat kvalitu evropského vysokého školství, podpořit mezikulturní porozumění a přispět k udržitelnému rozvoji třetích zemí v oblasti vysokoškolského vzdělávání. V rámci Erasmus Mundus jsou podporovány tzv. společné studijní programy na postgraduální úrovni (navazující magisterské a doktorské), partnerství pro spolupráci s mimoevropskými zeměmi, udělování stipendií nadaným studentům (evropským i mimoevropským) a realizace projektů na zvýšení celosvětové přitažlivosti evropského vysokoškolského vzdělávání. Již v roce 2008 byla spuštěna internetová stránka www.study-in-europe.org jako součást projektu globální podpory.

Aby byly členské země EU motivovány k větší podpoře mobility vzhledem k obecně uznávané přidané hodnotě mobility ve vzdělávání, a v zájmu zvýšení mobility začala Evropská komise pracovat na identifikaci příslušných indikátorů s cílem navrhnout společný evropský benchmark, který by zpočátku byl zaměřen zejména na fyzickou mobilitu studentů vysokých škol a zároveň vzal v úvahu vynaložené úsilí a cíle dohodnuté v rámci Boloňského procesu. Za tímto účelem vytvořila Evropská komise pracovní skupinu, která úzce spolupracuje s pracovní skupinou vytvořenou v rámci Boloňského procesu a s Eurostatem. O projednávání tohoto benchmarku během českého předsednictví je pojednáno v kapitole II.2.

Snahy o zvýšení mobility (geografické a oborové) směřují i k výzkumným pracovníkům, kdy EK vydala sdělení Komise o evropském partnerství pro výzkumné pracovníky.

Novými dovednostmi k novým povoláním

Komise podporovala řadu iniciativ, které směřovaly k definování nových dovedností pro nová povolání v řadě oborů. Sem patřily iniciativy týkající se zavádění metodiky založené na výsledcích učení a konkretizované v evropských i národních rámcích kvalifikací i podpora dalších etap a implementace výsledků meziuniverzitního projektu *Sladování vzdělávacích struktur v Evropě*“ (*Tuning Project*).²⁴

4.4.2 Spolupráce mezi vysokými školami a podniky

Spolupráce vysokých škol s aplikační sférou je popsána též v kapitole 3. *Posílení a rozvoj partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zaměstnavateli*. Jak je uvedeno v této kapitole, konkurenceschopnost byla národní prioritou českého předsednictví jako celku. Partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zaměstnavateli se pak stalo jedním z hlavních témat českého předsednictví v oblasti vzdělávání. Velmi dobře zapadlo toto téma do politiky Evropské komise v oblasti rozvoje vysokého školství, neboť se obje-

²⁴ Viz: <http://tuning.unideusto.org/tuningeu/>

vilo spolu s požadavkem, aby vysoké školy vzdělávaly absolventy vybavené novými dovednostmi a znalostmi pro budoucnost již ve výše zmíněném *Sdělení o modernizaci univerzit* v roce 2006.

V únoru 2008 Komise vytvořila a nadále rozvíjela společné evropské fórum pro spolupráci mezi univerzitami a podniky. Toto fórum se schází jedenkrát ročně v Bruselu, sešlo se též během českého předsednictví. Poté následují specificky zaměřená tematická fóra. Švédské předsednictví se zabývalo rozvojem znalostního trojúhelníku, propojením vzdělávání – výzkumu a vývoje – inovací, kde významnou roli sehrává právě spolupráce s podniky. Jako hlavní výzvy Švédové identifikovali např. vytvoření širší a neustále se vyvíjející znalostní základny na vysokých školách a ve výzkumných centrech, která by mohla být rychle využita pro inovace v oblasti výroby i služeb, nebo nezbytnost pěstovat kreativní, inovativní a podnikatelské myšlení mezi studenty, učiteli a výzkumnými pracovníky a vytvořit tak základy pro dobrou podnikatelskou kulturu již na vysoké škole a spolu s tím inovovat studijní programy, aby byli absolventi vybaveni novými znalostmi a dovednostmi pro lepší zaměstnatelnost na měnícím se trhu práce budoucnosti.

V dubnu 2009 Komise zveřejnila *Sdělení Nové partnerství pro modernizaci univerzit: Fórum EU pro dialog mezi univerzitami a podniky*. O tomto sdělení je podrobněji pojednáno v kapitole 3.

Výsledky výše uvedených diskusí a iniciativ zpracovalo české předsednictví do podoby *Závěrů Rady k posílení partnerství mezi vzdělávacími institucemi a zejména zaměstnavateli*, které ministři EU zodpovědní za vzdělávání schválili během českého předsednictví na svém řádném zasedání 12. května 2009. Tyto Závěry vyzdvihly roli zaměstnavatelů, nicméně v řadě bodů referovaly o zapojení sociálních partnerů a rovněž dalších zainteresovaných stran, jež do této spolupráce mohou vstoupit. Podrobněji jsou Závěry Rady rozebrány v kapitole 3.

4.4.3 Transparentnost výkonu ve vysokoškolském vzdělávání

Komise podpořila studii proveditelnosti pro vypracování souboru údajů o evropských univerzitách (*European University Data Collection*) k vytvoření souboru srovnatelných údajů umožňujících mezinárodní srovnání univerzit, přičemž zpráva z projektu *U-Map (Mapping Diversity, Developing a European Classification of Higher Education Institutions)* byla zveřejněna v lednu 2009.²⁵ Projekt pokračuje další fází nazvanou *U-Multirank* a jeho cílem je přispět k rozvoji stabilnějších a spolehlivějších metod klasifikace a hodnocení výkonu univerzit s ohledem na jejich odlišná poslání. Evropská komise se snaží napomoci vytvořit ranking, který by lépe reflektoval vlastnosti evropských univerzit než současné globální rankingy. K diskusí o této problematice přispěly aktivity francouzského předsednictví, na které navázal seminář organizovaný v únoru 2009 v Praze, v rámci českého předsednictví. Na praž-

ském semináři vystoupili řešitelé obou výše zmíněných evropských projektů z *Centra pro studium vysokoškolské politiky (CHEPS)* při holandské *Univerzitě Twente* a zástupci německého *CHE – Centra pro rozvoj vysokého školství v Güterslohu*.²⁶ Účastnili se jej zástupci většiny zemí Boloňského procesu, ministerstva školství a obou reprezentací našich vysokých škol.

4.5 Vybrané aktivity realizované v České republice

4.5.1. Projekt Boloňští experti (Bologna Experts)

Jak bylo uvedeno výše, Evropská komise podporuje implementaci Boloňského procesu v rámci programu ERASMUS začleněného do Programu celoživotního učení. Zajímavým konkrétním projektem je projekt Boloňští experti zaměřený na podporu pracovníků univerzit a dalších institucí, kteří napomáhají konkrétní implementaci nástrojů Boloňského procesu, zejména kreditového systému ECTS a dodatku k diplomu, na vysokých školách, dále se zaměřují na implementaci třístupňového studia, systémy zabezpečení kvality, uznávání apod. Projekt je zabezpečován Národní agenturou evropských programů v těsné spolupráci s ministerstvem školství.

V roce 2009 se tým expertů v ČR zaměřil na důslednou implementaci kreditového systému ECTS a kvalitní dodatky k diplomu. Byly uspořádány tréninkové semináře, experti poskytovali konzultace přímo na vysokých školách. Dvě české vysoké školy, Vysoké učení technické v Brně a Vysoká škola ekonomická v Praze, obdržely za implementaci systému ECTS evropský certifikát ECTS Label, v celé EU byly úspěšné pouze 23 vysoké školy. Obdobný certifikát stvrzující vysokou kvalitu vydávaných dodatků k diplomu obdrželo 15 českých vysokých škol,²⁷ v EU pak byly úspěšné celkem 52 instituce.

Pro zajištění lepší a koordinované implementace kreditového systému ECTS vydala Evropská komise v únoru 2009 důležitou metodickou pomůcku – **Průvodce ECTS pro uživatele (ECTS Users' Guide)**. Je založen na vyjádření vysokoškolských kvalifikací pomocí výsledků učení a přiřazení kvalifikace příslušné úrovni národního kvalifikačního rámce. Kredity ECTS jsou pak vyjádřením relativní váhy studijní zátěže potřebné k dosažení výsledků učení – ať již znalostí či kompetencí absolventa. Tato metodika byla velmi potřebná, neboť implementace ECTS v jednotlivých zemích a na jednotlivých vysokých školách se lišila natolik, že ECTS přestávalo být nástrojem lepší

26 Viz: <http://www.che-ranking.de/cms/?getObject=2&getLang=de>

27 Jde o Akademii múzických umění v Praze, Univerzitu Karlovu v Praze, Masarykovu univerzitu, Ostravskou univerzitu v Ostravě, Slezskou univerzitu v Opavě, Technickou univerzitu v Liberci, Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, Univerzitu Pardubice, Univerzitu Tomáše Bati ve Zlíně, Veterinární a farmaceutickou univerzitu Brno, Vysokou školu báňskou-Technickou univerzitu Ostrava, Vysokou školu ekonomickou v Praze, Vysokou školu podnikání, a.s. Ostrava, Vysoké učení technické v Brně a Západočeskou univerzitu v Plzni.

25 Viz: <http://www.u-map.eu/>

transparentnosti a snazšího uznávání získaných vysokoškolských kvalifikací.²⁸ Překlad Průvodce ECTS pro uživatele do českého jazyka je plánován na rok 2010.

V rámci projektu „Boloňští experti“ proběhly dále semináře na podporu mobility, implementace národních rámců kvalifikací a spolupráce vysokých škol a aplikační sféry.

4.5.2 Setkání vrchních ředitelů pro vysokoškolské vzdělávání a prezidentů konferencí rektorů, Praha 8.–9. června 2009

Setkání vrchních ředitelů pro vysokoškolské vzdělávání a prezidentů konferencí rektorů patřilo k důležitým akcím českého předsednictví Radě EU v oblasti vysokého školství. Pražské zasedání se zabývalo dvěma tématy: rozvojem vysokého školství po roce 2010 a financováním vysokoškolského vzdělávání.

Rozvoj vysokého školství po roce 2010

Během konference se sešli významní představitelé ministerstev spolu s představiteli reprezentací vysokých škol, a to na evropské i národní úrovni, a představitelé Evropské komise a diskutovali vývoj vysokého školství pro budoucí období. Účastníci setkání hodnotili výsledky dosažené v Boloňském procesu (vytvoření Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání) i naplňování priorit Lisabonského procesu (tedy agendu EU týkající se modernizace univerzit a vzniku Evropského výzkumného prostoru). Předmětem diskusí byl i nový *Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě do roku 2020 (ET 2020)*. Dokument také jako Boloňský proces staví na základních principech evropské spolupráce, otevřenosti třetím zemím a na propojení Evropského prostoru vysokoškolského vzdělávání s Evropským výzkumným prostorem. Je postaven na čtyřech cílech, které se také překrývají s vývojem v Boloňském procesu: *celoživotním učením a mobilitě; kvalitě a efektivitě; rovném přístupu a aktivním občanství; kreativitě, inovacích a podnikatelském myšlení*. V návaznosti na strategické cíle definoval ET 2020 odpovídající referenční úroveň (benchmarky), které i přes problematiku kvantifikovatelnost společného úsilí jedním „číslem“ mohou být motivací pro Boloňský proces, zejména v oblasti mobility. Představitelé vysokých škol byli vyzváni ke konzultaci Zelené knihy mobility i benchmarku stanoveného v Boloňském procesu: „do roku 2020 by mělo mít 20% absolventů v rámci celé EHEA zkušenost s pobytem na zahraniční vysoké škole či praktickou stáží v cizině“.

Obavy budila i různá rychlost a míra implementace cílů a priorit obou procesů v jednotlivých zemích EU-27. Vzdělávání bude do budoucna důležitou prioritou Evropské unie. Cílem jejích strategií a politik bude podpora navýšením investicím do vzdělávání, aby byla zajištěna

28 Viz zpráva EURYDICE Vysoké školství v Evropě 2009: Vývoj v rámci Boloňského procesu zmíněná výše. Zprávu lze nalézt: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/2009_Eurydice_report.pdf.

kvalifikovaná síla pro rozvoj evropské ekonomiky i soustředění se na nové objevy a inovace, které evropskou ekonomiku posunou dopředu. Zároveň však hrozí nebezpečí, že toto zaměření na ekonomické cíle může prohloubit polarizaci i sociální rozdíly. Proto ET 2020 i Boloňský proces se do budoucna musí zabývat sociální kohezí. Padl návrh na vytvoření *Evropského fondu pro modernizaci vysokého školství (European Fund for the Modernisation of HE)*, který by byl „fondem solidarity“, z něhož by bylo možné podpořit vývoj v zemích nebo regionech Evropy, které nejsou schopny reformy a rozvoj vysokého školství financovat samy. Nicméně tento návrh nebyl zatím dále rozpracován. Spíše bylo apelováno na efektivní a přesně cílené využívání stávajících fondů a zdrojů (Evropských strukturálních fondů, programu pro celoživotní učení, 7. rámcového programu a dalších).

Financování vysokoškolského vzdělávání pro trvale udržitelný rozvoj (Sustainable Funding)

Ve druhé části setkání se účastníci setkání zaměřili na financování vysokého školství. Shodli se, že zabezpečení kvalitního vzdělání stojí na třech základních pilířích,²⁹ které není možné oddělit: 1. kvalitě a excelenci všech činností vysokých škol, 2. efektivním systémem správy a řízení na národní i institucionální úrovni (higher education governance) a 3. systému financování, který umožní udržitelný rozvoj činností vysokých škol, ať již v oblasti výuky, výzkumu, službě společnosti či v jiné oblasti jejich působnosti. Všechny tři oblasti jsou vzájemně propojeny a je třeba, aby se vzájemně podporovaly.

Masifikace vysokého školství přinesla pro financování vysokého školství nemalé výzvy. Je možné nadále zvyšovat počty studentů? A jak zapojit dosud znevýhodněné skupiny? Ze zprávy EURYDICE *Key Data on Higher Education in Europe* z roku 2007 je zřejmé, že vysoké školství v Evropě závisí na veřejném financování.³⁰ Rostoucím nákladům na vzdělání by tedy měl odpovídat nárůst finančních prostředků z veřejných rozpočtů. Stát ovšem nedokáže navyšovat veřejné finanční prostředky proporcionálně s rostoucími náklady vysokoškolského vzdělávání. Evropská komise v tomto smyslu pomáhá členským státům stanovit priority politického rozhodování a zdůrazňuje nutnost investic do vysokoškolského vzdělávání

29 Tyto pilíře shodně podporují dokumenty Evropské komise i Boloňského procesu. EK ve sdělení o modernizaci univerzit uvádí tři hlavní oblasti reformy vysokého školství: kurikulární reformu, reformu správy a řízení a reformu financování vysokých škol. Dokument Boloňského procesu z konference v Lovani/Louvain-la-Neuve (2009) „Bologna po roce 2010“ jmenuje tři základní oblasti, které reagují na výzvy související s globalizací a demografickými změnami – nutnost redefinice rolí a odpovědností státu i vysokoškolských institucí, podpora institucionální diverzifikace a důraz na financování. Ministerské komuniké z konference v Lovani/Louvain-la-Neuve pak tyto oblasti jmenuje mezi prioritami na příští desetiletí.

30 Veřejné prostředky představovaly v roce 2003 průměrně 79,9% všech zdrojů vysokého školství v zemích EU-27. Domácnosti pak přispívaly 11,5% a podniky a neziskové společnosti zbylými 5,4%. Data udává zpráva EURYDICE: *Key Data on Higher Education in Europe*, 2007 Edition.

a výzkumu, neboť je pokládá za zdroj ekonomického růstu a prosperity společnosti.

Lisabonská strategie stanovila cíl – celkové finanční prostředky (veřejné i soukromé) směřující do vysokého školství by měly do roku 2010 dosahovat minimálně 2 % HDP a prostředky na vědu, výzkum a vývoj pak další 3 % HDP. Nicméně členské státy této úrovně nedosáhnou. Pokud se zemím EU nepodaří nalézt nové zdroje financování, bude se rozdílnost mezi finančními prostředky investovanými do vysokého školství v Evropě a např. v USA nebo některých asijských zemích nadále prohlubovat se všemi důsledky pro její konkurenceschopnost. Zástupci Evropské komise apelovali, aby hospodářská krize nebyla impulsem k tomu, aby se investice do vysokého školství snižovaly, naopak právě nyní je třeba podporovat kreativitu a inovaci, výzkum a vývoj. Diskutovány byly i možnosti spolupráce se soukromým sektorem. I když nejdůležitější zůstane financování z veřejných zdrojů, je nezbytné maximálně využít i prostředků ze zdrojů, které skýtá spolupráce s průmyslem a dalšími soukromými aktéry.

Byla zdůrazněna pozitivní role, kterou může sehrát školné. Byť není zásadním zdrojem financování vysokého školství pro řadu zemí, může podpořit větší efektivitu a vyšší kvalitu vysokoškolského vzdělávání. Dle expertů Evropské komise není ani brzdou pro sociální spravedlivost tam, kde je doprovázeno správně nastaveným systémem půjček a grantů. V tomto smyslu pochválili Evropská komise i experti připravovanou českou reformu financování spojenou s vytvořením systému studentských půjček a grantů a případného školného.

Použitá literatura a odkazy:

The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new decade (The Louvain-la-Neuve Communiqué of 29 April 2009). [on line].

<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Leuven_Louvain-la-Neuve_Communique_April_2009.pdf>;

BERGAN, S.: *Introductory statement at the Ministerial meeting of the Bologna Process, Leuven/Louvain-la-Neuve, April 28 – 29, 2009*. [on line].

<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/CoE_address_Leuven_280409.pdf>;

Statement by the Bologna Policy Forum 2009. Bologna Policy Forum in Louvain-la-Neuve 2009. [on line].

<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/forum/Bologna_Policy_Forum_Statement_29April2009.pdf>;

Bologna beyond 2010: Report on the development of the European Higher Education Area. [on line].

<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Beyond_2010_report_FINAL.pdf>;

RAUVARGERS, A., DEANE, C., PAUWELS, W.: *Stocktaking Report 2009*. [on line].

http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/Stocktaking_report_2009_FINAL.pdf;

EUROSTAT, EUROSTUDENT: *The Bologna Process in Higher Education in Europe. Key indicators on the social dimension and mobility*. 2009. [on line].

<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/conference/documents/2009_Eurostat_Eurostudent_social_dimension_and_mobility_indicators.pdf>;

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area. 2005. [on line].

<<http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/Standards-and-Guidelines-for-QA.pdf>>;

Higher Education in Europe 2009: Developments in the Bologna Process. Eurydice 2009. ISBN 978-92-9201-023-2. [on line].

<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/thematic_reports/099EN.pdf>;

Key data on Higher Education in Europe. Eurydice. 2007 Edition. ISBN 978-92-79-05691-8. [on line].

<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/088EN.pdf>;

Erasmus očima studentů. ISBN: 978-80-87335-09-3. Národní agentura evropských programů 2010. [on line].

http://www.naep.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=301&

Sdělení Komise: „Plnění programu modernizace pro univerzity: vzdělávání, výzkum a inovace“. Květen 2006. Dokument 9166/06;

Usnesení Rady ze dne 23. listopadu 2007 o modernizaci univerzit v zájmu konkurenceschopnosti Evropy v globální znalostní ekonomice. Dokument 16096/1/07;

Zpráva Komise Radě týkající se usnesení Rady ze dne 23. listopadu 2007 o modernizaci univerzit v zájmu konkurenceschopnosti Evropy v globální znalostní ekonomice. 2008. {SEC(2008 2719)}

Závěry Rady a zástupců vlád členských států zasedajících v Radě ze dne 26. listopadu 2009 o rozvoji úlohy vzdělávání v rámci plně fungujícího znalostního trojúhelníku. Ústřední věstník Evropské unie. C 302/3. [on line].

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:302:0003:0005:CS:PDF>>.

České priority pro Evropu

Díl II. Vzdělávání v roce 2009 v tématech

Výroční zpráva o stavu a rozvoji vzdělávací soustavy České republiky v roce 2009

Zpracovatel: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky

Editor: Ústav pro informace ve vzdělávání

Vydal: Ústav pro informace ve vzdělávání, Senovážné nám. 26, Praha 1

Rok vydání: 2010

Náklad: 750 ks

Jazyková redakce: ÚIV – Divize informací a služeb

Grafická úprava, sazba a tisk: ÚIV – Divize Nakladatelství TAURIS

ISBN 978-80-211-0606-2